Geography and Territorial Spatial Arrangement
University of Sistan and Baluchestan
Print ISSN: 2345 - 2277 Online ISSN: 2783 - 5278
Association of Geography and Planning of Border Areas of Iran

Identifying and Prioritizing Indicators of Spatial-Spatial Organization of Tourism in Yasuj-Sapidan Axis with an Ecological Approach

Esfandyar Kohzadi [1], Mohammad Reza Rezaei [2]✉, Yaghowb Peyvastehgar [3]

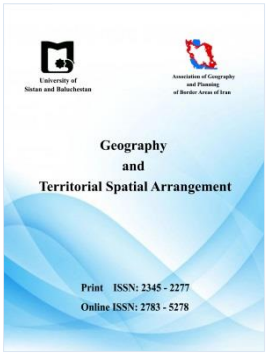
1. Phd student of Urban Planning Department, Yasuj Branch, Islamic Azad University, Yasuj, Iran.
E-mail: esfandyarkohzadi@gmail.com
2. Corresponding Author,Assistant Professor of Geography and Urban Planning, Marvdasht Branch, Islamic Azad University, Marvdasht, Iran.
✉ E-mail: rezaeimohammadreza20@yahoo.com
3. Associate Professor of Architecture and Urban Planning, Yasuj Branch, Islamic Azad University, Yasuj, Iran.
E-mail: peyvastehgar@gmail.com

How to Cite: Kohzadi, E; Rezaei, M.R & Peyvastehgar, Y. (2024). Identifying and Prioritizing Indicators of Spatial-Spatial Organization of Tourism in Yasuj-Sapidan Axis with an Ecological Approach. *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 14 (52), 91-96.

DOI: http://dx.doi.org/ 10.22111/GAIJ.2024.47650.3170

Article type:
Research Article

Received:
29/01/2024
Received in revised form:
23/08/2024
Accepted:
07/09/2024
Publisher online:
07/09/2024

Keywords:
tourism, ecological tourism, spatial organization, ecological approach, MARCOS model, Yasuj-Sapidan axis.

ABSTRACT

The aim of the current research is to identify and prioritize the indicators of spatial organization of tourism in Yasuj-Sapidan based on the ecological approach. Due to its linearity, this axis can be used as a sustainable axis of tourism, in case of spatial and spatial organization of this axis for such a purpose, diverse and at the same time, standard patterns can be used to shape and manage this tourism corridor. Took this research was done in terms of practical targeting and in terms of qualitative-quantitative methodology. During targeted sampling, 30 experts of this subject and experts in relevant organizations have been selected. In the qualitative part, effective criteria on the indicators of spatial-spatial organization of tourism in the Yasuj-Sepidan axis have been identified by thematic analysis method and through interviews with experts. Then, in the quantitative part, using the T-Tech test, a sample in SPSS software and the weight of the criteria were calculated by the hierarchical analysis method, and the ranking of the indicators of spatial-spatial organization of tourism in the Yasuj-Sapidan axis was carried out with an ecological approach, using the new MARCOS multi-criteria decision-making method. Is. In the qualitative part, five performance criteria, environmental, physical, socio-cultural and economic, have been identified by thematic analysis and interviews with experts. After calculating the weight of criteria, economic index (0.722), environmental index (0.699), physical index (0.688), functional index (0.681) and social index (0.668) have been obtained. The results of the final score of the Marcus method and the T-Tech test showed that the highest score belonged to the economic index and the lowest score to the socio-cultural index, and finally, the results indicate that the Marcus model is sensitive to possible changes in the importance of decision-making criteria. In addition, the stability of the method in selecting the most important indicators of spatial-spatial organization of tourism in the Yasuj-Sapidan axis has been shown with an ecological approach.

© the Author(s). **Publisher**: University of Sistan and Baluchestan

Extended Abstract

Introduction

Since about half a century ago, various scientists and activists in the field of environment, based on the awareness of the limitations of natural resources and also the significant increase in pressure on ecosystems and as a result of pollution, climate change and other natural hazards, have warned They issued a statement about the need to change the paradigm of economic and social development (Leite et al., 2022:3). Due to this, today ecotourism as a dynamic but nascent industry has gained increasing importance and various developed and developing countries to protect the environment, reduce the unemployment rate, improve income distribution and constructive and effective interaction with the world and use From its rich economic, social and political resources, they seek to expand tourism and nature tourism and facilitate it as a tool for sustainable growth and development. (Lima Santos et al., 2020:53). The importance of ecotourism is increasing because of its potential for biodiversity conservation, economic development, and promoting sustainability awareness. In fact, the term ecotourism was developed in the late 1980s as a direct consequence of the recognition of sustainable development and global environmental actions in the world. Since its inception, ecotourism has attracted considerable attention in academic circles and among policymakers because it balances conservation and development by creating synergistic relationships between natural landscapes, local residents, and the tourism industry. (Zacarias & Loyola, 2017:135). On the other hand, achieving success in the management and development of tourism requires a suitable and targeted planning for the spatial and spatial organization of areas capable of tourism development; Because in the matter of developing and organizing tourism in an area, without planning and policy-making as well as paying attention to the social, cultural and economic characteristics of that area, it will often suffer from social and biological problems (Homsian Etefagh et al., 2019: 34).). Such a method in the development of tourism and ecotourism causes irreparable environmental and social damage in a region, and instead of creating a source of income, these regions become centers of crisis for the people and managers of the region (Tokolnia et al., 69:1397). Spatial organization and development of nature tourism and investment in this sector can solve many problems in this field, in other words, to preserve natural areas and the traditional values of local communities in places. Growth tourism and development of sustainable tourism is considered instead of mass tourism. This type of tourism controls the effect of tourists on the environment by considering various aspects. This type of sustainable tourism is known as ecotourism (Gigović et al., 2016:349).

One of the most important natural and ecotourism corridors in the south of the country is the axis from Yasuj to Sepidan. Despite the high potential of attracting tourists, this tourism axis is currently being developed spontaneously by the people and outside the official guidance of the planners and the government. It is considered only as a place to spend free time. In spite of these potential capacities, the contribution of the residents of this region in the tourism economy is very small and has not found a suitable position. Therefore, the current research seeks to answer the question, what are the indicators of the spatial organization of tourism with an ecological approach in the Yasuj-Sapidan axis from the experts' point of view?

Study Area

The Yasuj-Sepidan tourism axis is one of the tourism and communication axes located between the city of Yasuj and the city of Sepidan, which includes the attractions of Tang, Sarkh Dam, Tang Sarkh, Gardane Mah, Parviz, the villages of Vezag and Qalat Gardane, Khekloon Baghat, and Ganjgan in the lost paradise region. (Khorram Naz), the nomadic area of Gorgo Belhazar and so on.

Material and Methods

This research is analytical in nature and practical in terms of purpose. In this research, quantitative and qualitative combined models have been used. To collect the required data, documentary and survey methods were used to develop a questionnaire according to the nature of the research and its objectives in the form of the Delphi method. In this method, the expert members included two groups. In general, in order to compile the questionnaire, after going through several steps, a total of (5 components and 35 indicators) were identified. With the ecological approach, a sample TT test in SPSS software and the multi-criteria decision-making model of Marcus have been used.

Result and Discussion

The findings of the research showed that all the indicators have a significant level, also according to the value of t, among the indicators of the spatial organization of tourism in the Yasuj-Sapidan axis with an ecological

approach, the economic index (with a score of 2019/441) has the most impact and the social index (with a score of 25/213) have had the least impact on the indicators of spatial-spatial organization of tourism in the Yasuj-Sapidan axis. Also, based on the obtained averages, it can be concluded that the ranking of the indicators in terms of the degree of influence on the spatial-spatial organization of tourism in the Yasuj-Sapidan axis with an ecological approach was such that the economic index ranked first and the environmental index ranked second. , the index of the physical index ranked third, the functional index ranked fourth and finally the socio-cultural index ranked last. Among the indicators influencing the indicators of spatial-spatial organization of tourism in the Yasuj-Sapidan axis with an ecological approach, the economic, environmental and physical-spatial indicators ranked first to third, which had the greatest impact on the spatial-spatial organization of tourism in Yasuj - Sepidan will have, and the social index is at the lowest level, which according to experts, this index has very little importance and needs a lot of attention.

Conclusion

The results of the final score of the Marcus method and the T-Tech test showed that the highest score belonged to the economic index and the lowest score to the socio-cultural index, and finally the results indicate that the Marcus model is sensitive to possible changes in the importance of decision-making criteria. and the stability of the method in selecting the most important indicators of spatial-spatial organization of tourism in the Yasuj-Sepidan axis has been shown with an ecological approach.

Key words: tourism, ecological tourism, spatial organization, ecological approach, MARCOS model, Yasuj-Sapidan axis.

References

Abtahee M, Islam AA, Haque MN, Zonaed H, Ritu SM, Islam SMI, Zaman A. (2023) Mapping Ecotourism Potential in Bangladesh: The Integration of an Analytical Hierarchy Algorithm and Geospatial Data. Sustainability; 15(15):11522.

https://doi.org/10.3390/su151511522.

Afrokhte, H., Khodaei, B. A. (2011), organizing tourism in peri-urban resorts in harmony with the environmental tolerance capacity. *Applied Research Journal of Geographical Sciences*; 11 (20): 69-88. (In Persian).

http://jgs.khu.ac.ir/article-1-596--fa.html.

Angessa, A.T, Lemma, B, Yeshitela, K, Endrias, M., (2022) Community perceptions towards the impacts of ecotourism development in the central highlands of Ethiopia: the case of Lake Wanchi and its adjacent landscapes, 8(2), pp.2-13.

https://www.cell.com/heliyon/fulltext/S2405-8440 (22)00212-2.

Baggio, R., (2019). Measuring Tourism: Methods, Indicators, and Needs. ©Springer International Publishing AG, part of Springer Nature 2019 E. Fayos-Solà, C. Cooper (eds.),The Future of Tourism.

https://doi.org/10.1007/978-3-319-89941-1_13.

Boukley, R. (2012). Sustainable tourism: Research and reality. Annals of Tourism Research, 39, 528-546.

https://doi.org/10.1016/j.annals.2012.02.003

Brandt, J.S. Buckley, R.C.(2018), A global systematic review of empirical evidence of ecotourism impacts on forests in biodiversity hotspots, Current Opinion in Environmental Sustainability, Volume 32, Pp.112-118.

https://doi.org/10.1016/j.cosust.2018.04.004.

Buckley, R (2011) A Review of "Ecotourism: Perspectives and Experiences", Tourism Geographies, 13:4, 578-579.

https://doi.org/10.1080/14616688.2011.587829.

Buckley, R. (2009) Evaluating the net effects of ecotourism on the environment: A framework, first assessment and future research. J. Sustain. Tour, 17, 643–672.

https://doi.org/10.1080/09669580902999188

Bulatović J., Rajović G.(2015), Applying Sustainable Tourism Indicators to Community-based Ecotourism Village Eco-katun Štavna, in: European, Journal of Economic Studies, vol. 16, 2015, no. 2, p. 309-330.

DOI:10.13187/es.2016.16.309

Castellani V., Sala S. (2010), Sustainable performance index for tourism policy development, in: Tourism Management, vol. 31, 2010, no. 6, p. 871-880.

https://doi.org/10.1016/j.tourman.2009.10.001

Chaudhary, S.; Kumar, A.; Pramanik, M.; Negi, M.S. (2022) Land evaluation and sustainable development of ecotourism in the Garhwal Himalayan region using geospatial technology and analytical hierarchy process. Environ. Dev. Sustain, 24, 2225–2266.

https://link.springer.com/article/10.1007/s10668-021-01528-4

Dangi, T.B. and Tazim, J., (2018). An Integrated Approach to "Sustainable Community-Based Tourism". Sustainability, v. 8, 475 p.

doi:10.3390/su8050475

Gigović, L., Pamučar, D., Lukić, D., & Marković, S., (2016), GIS-Fuzzy DEMATEL MCDA model for the evaluation of the sites for ecotourism development: A case study of "Dunavski ključ" region, Serbia, Land Use Policy, 58, 348-365.

https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2016.07.030.

Gúčik M., Marciš M. (2017), Sustainable tourism development in the Tatra National park, in: Ekonomika i środowisko, 2(61), p. 76-87.

https://www.ekonomiaisrodowisko.pl/journal/article/view/266

Gutiérrez, J., García-Palomares, J.C., Romanillos, G. and Salas-Olmedo, M.H., (2017). The eruption of Airbnb in tourist cities: Comparing spatial patterns of hotels and peer-to-peer accommodation in Barcelona. Tourism Management, v. 62, p. 278-291.

https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.05.003

Homsian Atefagh, S., Kalantari Khalil Abad, H., Mireh, M. (2019). Evaluating the performance of ecotourism management with an emphasis on urban ecological contexts (case study: District 9 of Isfahan Municipality). Geography of Tourism Space, 9(35):33-46. (In Persian)

SID. https://sid.ir/paper/380949/fa

Janusz, G. K. & Bajdor, P., (2013), Towards to Sustainable Tourism Framework, Activities and Dimensions. Procedia Economics and Finance, 6, 523- 529.

https://doi.org/10.1016/S2212-5671(13)00170-6.

Jozi, S. A., Moradi Majd, N., & Malek Mirzaee, F. (2019). Ecological Capability Evaluation in Dehloran for Ecotourism Development. *Environment and Development*, *9*(18), 27-40. (In Persian).

DOR. 20.1001.1.2008921.1397.9.18.4.3.

Kheyroddin, R., & Abbaspour kalmarzi, M. (2019). Ecological Tourism Development Model of Impassable Mountainous Areas in the Context of the Ancient Infrastructure of the Railway Network (Case study: Tehran-Mazandaran railway). Quarterly Journals of Urban and Regional Development Planning, 4(9), 1-36. (In Persian).

doi: 10.22054/urdp.2021.58483.1285

Kiper, T. (2013). Role of Ecotourism in Sustainable Development. InTech.

doi: 10.5772/55749

Leite, E.; Mota, L.; Lousada, S.; Leite, A. (2022) Standardized Reading of Sustainable Tourism Indicators for Ultraperipheral Regions. Sustainability, 14(21), pp.3-15.

https://www.mdpi.com/2071-1050/14/21/14076

Lima Santos, L.; Cardoso, L.; Araújo-Vila, N.; Fraiz-Brea, J.A. (2020) Sustainability Perceptions in Tourism and Hospitality: A Mixed-Method Bibliometric Approach. Sustainability, 12, pp.52-88.

https://doi.org/10.3390/su12218852

Maitland, R., (2016). Everyday tourism in a world tourism city: Getting backstage in London.Asian Journal of Behavioural Studies, v. 1(1), p. 13-20.

doi: https://doi.org/10.21834/ajbes.v1i1.16

Maleki, S., Alizadeh, H., & Kamelifar, M. J. (2020). An Analysis of the Urban Tourism Sustainability Patterns in Ahvaz city. Tourism Management Studies, 15(49), 181-201. (In Persian). Doi: 10.22054/tms.2020.11050.

Mearns, K. (2015), Applying Sustainable Tourism Indicators to Community-Based Ecotourism Ventures in Southern Africa, in: Athens Journal of Tourism, vol. 2, no. 3, p. 179-194.

https://www.athensjournals.gr/tourism/2015-2-3-4-Mearns.pdf

Mudasir, N, Ghausee, S, Stanikzai, H.R, (2020). A Review of Ecotourism and Its Economic, Environmental and Social Impact, Journal of emerging technologies and innovative research, 7(8), PP.1738-1743.

https://www.ajhtl.com/uploads/7/1/6/3/7163688/article_10_12_3_939-956.pdf

Osmana, T., Shawb, D., Kenawya, E.,(2018), Examining the extent to which stakeholder collaboration during ecotourism planning processes could be applied within an Egyptian context,Land Use Policy, 78, Pp. 126–137.

https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2018.06.043

Oyola, M., Blancas, F., González, M. & Caballero, R. (2012). Sustainable tourism indicators as planning tools in cultural destinations. Ecological Indicators, 18, 659-675.

https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2012.01.014

Sahani, N.(2020). Application of analytical hierarchy process and GIS for ecotourism potentiality mapping in Kullu District, Himachal Pradesh, India. Environ. Dev. Sustain, 22, 6187–6211.

https://link.springer.com/article/10.1007/s10668-019-00470-w

Seifi, F.; Ghobadi, G.R.J. (2017), The Role of Ecotourism Potentials in Ecological and Environmental Sustainable Development of Miankaleh Protected Region. Open J. Geol, 7, 478–487.

doi: 10.4236/ojg.2017.74033.

Sethy, M.K & Senapati. A.K (2023) Perceptions towards ecotourism practice and the willingness to pay: Evidence from Chilika coastal wetland ecosystem, Odisha. International Journal of Geoheritage and Parks, 11(3), pp. 497-513.

https://doi.org/10.1016/j.ijgeop.2023.08.001

Shannon, G.; Larson, C.L.; Reed, S.E.; Crooks, K.R.; Angeloni, L.M. (2017) Ecological Consequences of Ecotourism for Wildlife Populations and Communities. In Ecotourism's Promise and Peril; Springer: Cham, Switzerland,15(7); pp. 29–46.

https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-58331-0_3

Simcock, T., & Smith, D. (2016). The bedroom boom: Airbnb and London. Manchester, UK: Residential Landlords Association.

https://www.researchgate.net/profile/Tom-Simcock/publication/307476634_The_Bedroom_Boom_Airbnb_and_London/links/57c6922e08ae28c01d4dabd1/The-Bedroom-Boom-Airbnb-and-London.pdf

Tajmiri Rostami, F., and Farhadi, F. (2021). Resilient supplier selection using a new multi-criteria decision-making method: measurement and ranking according to the compromise solution (Marcus). Andisheh Amad, 20(79), 169-193. (In Persian).

SID. https://sid.ir/paper/952862/fa.

Tavakalinia, J., Metkan, A. A., Sarafi, M., Borbouri, F.(2018), Evaluation of spatial suitability for the development of ecotourism in Rood Bar, Qasran and Lavasanat region using OWA method with fuzzy quantifiers, Planning Journal and tourism development, seventh year, number 26, 68-95. (In Persian)

doi: 10.22080/jtpd.2018.2042.

Torres, D. A., Lopez, P.F. (2014), Measuring sustainable tourism at the municipal level, in: Annals of Tourism Research, vol. 49, p. 122-137.

https://doi.org/10.1016/j.annals.2014.09.003

Wondirad, A (2019) Does ecotourism contribute to sustainable destination development, or is it just a marketing hoax? Analyzing twenty-five years contested journey of ecotourism through a meta-analysis of tourism journal publications, Asia Pacific Journal of Tourism Research, 24(11), pp. 1047-1065.

https://doi.org/10.1080/10941665.2019.1665557.

Zacarias D.A. & Loyola R. (2017), How ecotourism affects human communities.in: Ecotourism's Promise and Peril. International Publishing, Rio de Janeiro, 133-151.

https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-58331-0_9

Zeini Vand, Y, Moosavi Nadoshan, S. M. (2023). Organizing the spatial space of the urban rivers' margin of tourism development (case study of Poldokhtar city). *Applied Research in Geographical Sciences*, 23 (68), 3: 43-60. (In Persian)

http://jgs.khu.ac.ir/article-1-3394-fa.html.

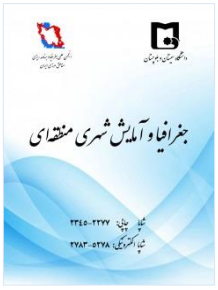
جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای
شاپا چاپی: ۲۳۴۵-۲۲۷۷ شاپا الکترونیکی: ۲۷۸۳-۵۲۷۸
دانشگاه سیستان و بلوچستان

شناسایی و اولویت‌بندی شاخص‌های ساماندهی فضایی گردشگری در محور یاسوج–سپیدان با رویکرد اکولوژیک

اسفندیار کهزادی [۱]، محمدرضا رضایی [۲*]، یعقوب پیوسته‌گر [۳]

مقاله پژوهشی

جغرافیا و آمایش شهری–منطقه‌ای
پاییز ۱۴۰۳، سال ۱۴، شمارهٔ ۵۲
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۰۹
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۶/۰۲
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۱۷
صفحات : ۱۲۲-۹۱

واژه‌های کلیدی:
گردشگری، گردشگری اکولوژیک، ساماندهی فضایی، رویکرد اکولوژیک، مدل «MARCOS» ، محور یاسوج–سپیدان.

چکیده

هدف پژوهش حاضر شناسایی و اولویت‌بندی شاخص‌های ساماندهی فضایی گردشگری محور یاسوج – سپیدان براساس رویکرد اکولوژیک است. این محور به‌دلیل خطی‌بودن، می‌تواند به‌عنوان یک محور پایدار گردشگری مورد استفاده قرار گیرد. در صورت ساماندهی فضایی و مکانی این محور برای چنین مقصودی، می‌توان از الگوهای متنوع و در عین حال استاندارد برای شکل‌دهی و مدیریت این کریدور گردشگری بهره گرفت. این پژوهش از نظر هدف‌گذاری کاربردی و از نظر روش‌شناسی، کیفی-کمی است. طی نمونه‌گیری هدفمند، ۳۰ نفر از متخصصین این موضوع و کارشناسان در سازمان‌های ذی‌ربط انتخاب شده‌اند. در بخش کیفی، معیارهای مؤثر بر شاخص‌های ساماندهی فضایی- مکانی گردشگری در محور یاسوج-سپیدان، با روش تحلیل مضمون و طی مصاحبه با خبرگان شناسایی شده است. در بخش کمی نیز با استفاده از آزمون تی‌تک نمونه‌ای در نرم‌افزار «SPSS» و وزن معیارها با روش تحلیل سلسله‌مراتبی محاسبه شده و رتبه‌بندی شاخص‌های ساماندهی فضایی- مکانی گردشگری در محور یاسوج-سپیدان، با رویکرد اکولوژیک با روش جدید تصمیم‌گیری چندمعیاره «MARCOS» انجام شده است. در بخش کیفی، پنج معیار: عملکردی، محیط زیست، کالبدی، اجتماعی- فرهنگی و اقتصادی با روش تحلیل مضمون و طی مصاحبه با خبرگان شناسایی شده و پس از محاسبهٔ وزن معیارها، شاخص اقتصادی(۰/۷۲۲)، شاخص محیط زیست (۰/۶۹۹)، شاخص کالبدی(۰/۶۸۸)، شاخص عملکردی(۰/۶۸۱) و شاخص اجتماعی(۰/۶۶۸) به‌دست آمده است. نتایج امتیاز نهایی روش «مارکوس» و آزمون تی‌تک نمونه‌ای نشان‌داد که بیشترین امتیاز به شاخص اقتصادی و کمترین امتیاز به شاخص اجتماعی- فرهنگی تعلق داشته است؛ همچنین این نتایج حاکی از آن است که مدل «مارکوس» در برابر تغییرات احتمالی در اهمیت معیارهای تصمیم‌گیری حساس می‌باشد و پایداری روش در انتخاب مهم‌ترین شاخص‌های ساماندهی فضایی- مکانی گردشگری در محور یاسوج-سپیدان با رویکرد اکولوژیک نشان داده شده است.

مقدمه

از حدود نیم‌قرن پیش، دانشمندان و فعالان مختلف در زمینهٔ محیط زیست، براساس آگاهی نسبت به محدودیت-های منابع طبیعی و هم‌چنین افزایش چشمگیر فشار بر اکوسیستم‌ها و در نتیجه آلودگی، تغییرات آب‌وهوایی و سایر مخاطرات طبیعی، هشدار جهانی دربارهٔ لزوم تغییر پارادایم توسعهٔ اقتصادی و اجتماعی را صادرکرده‌اند (Leite etal,2022:3). با توجه به این امر، امروزه اکوتوریسم به‌عنوان صنعتی پویا اما نوپا اهمیت روزافزونی پیدا کرده است و کشورهای مختلف توسعه‌یافته و در حال توسعه برای حفاظت از محیط زیست، کاهش نرخ بیکاری، بهبود توزیع درآمد و تعامل سازنده و مؤثر با جهان و استفاده از منابع سرشار اقتصادی - اجتماعی و سیاسی آن، به‌دنبال بسط و

۱- دانشجوی دکتری گروه شهرسازی، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران. esfandyarkohzadi@gmail.com
۲- استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحدمرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران. (نویسنده مسئول) rezaeimohammadreza20@yahoo.com
۳- دانشیار گروه معماری شهرسازی، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران. peyvastehgar@gmail.com

گسترش گردشگری و طبیعت‌گردی بوده و به‌عنوان ابزاری جهت رشد و توسعهٔ پایدار به تسهیل آن می‌پردازند(Lima Santos etal,2020:53). اهمیت اکوتوریسم به‌دلیل پتانسیل آن برای حفظ تنوع زیستی، پیشرفت اقتصادی و ارتقای آگاهی پایداری، در حال افزایش است. درواقع اصطلاح «اکوتوریسم» در اواخر دههٔ ۱۹۸۰ به‌عنوان پیامدی مستقیم از به رسمیت شناختن توسعهٔ پایدار و اقدامات جهانی محیط زیست در جهان توسعه یافت. اکوتوریسم از زمان پیدایش خود توجه کافی را در محافل دانشگاهی و در بین سیاست‌گذاران به خود جلب کرده است زیرا بین حفاظت و توسعه با ایجاد روابط هم‌افزایی بین مناظر طبیعی، ساکنان محلی و صنعت گردشگری تعادل برقرار می‌کند(Zacarias & Loyola, 2017:135).در واقع اکوتوریسم نوعی از گردشگری است که اصول محیط زیست را با تمرکز بر بازدید و کاوش در مناطق طبیعی ترویج می‌دهد. گسترهٔ اکوتوریسم شامل مؤلفه‌هایی مبتنی بر دنیای طبیعی، آموزش، حفظ محیط زیست، اقتصاد، جامعه و فرهنگ و مدیریت پایدار است. در درجهٔ اول مبتنی بر دیدن و یادگیری در مورد طبیعت، زمین، گیاهان، حیات وحش، و زیست‌گاه آن‌ها، و همچنین مصنوعات محلی تولیدشده است، همچنین هدف آن ایجاد درآمد از جاذبه‌های طبیعی، ترویج حمایت از مردم محلی و مناطق حفاظت شده و ارائهٔ تجربیات غنی و آموزشی به گردشگران است. اکوتوریسم یا گردشگری پایدار به‌سرعت به‌عنوان روشی برای ارتقای تنوع زیستی جهانی و حفاظت از جنگل‌ها شناخته می‌شود. همچنین یک استراتژی گردشگری جایگزین شناخته‌شده است که می‌تواند به دستیابی به هدف توسعهٔ گردشگری پایدار کمک کند (Sahani, 2020:6189).

از طرفی دستیابی به موفقیت در مدیریت و توسعهٔ گردشگری، مستلزم برنامه‌ریزی مناسب و هدفمند جهت ساماندهی فضایی و مکانی محدوده‌های دارای قابلیت توسعهٔ گردشگری است؛ چراکه در موضوع توسعه و ساماندهی گردشگری در یک محدوده، بدون برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری و همچنین توجه به ویژگی‌های اجتماعی- فرهنگی و اقتصادی آن محدوده، اغلب دچار مشکلات اجتماعی و زیستی خواهد شد(حمصیان اتفاق و همکاران،۱۳۹۹:۳۴). چنین روشی در توسعهٔ گردشگری و اکوتوریسم، موجب آسیب‌های جبران‌ناپذیر محیطی و اجتماعی در یک منطقه شده و این مناطق به‌جای ایجاد منبع درآمد، تبدیل به کانون‌های بحران برای مردم و مدیران منطقه می‌شوند(توکلی‌نیا و همکاران،۱۳۹۷:۶۹). ساماندهی فضایی و توسعهٔ گردشگری طبیعت و سرمایه‌گذاری در این بخش می‌تواند گره‌گشای بسیاری از مسائل موجود در این زمینه باشد؛ به بیان دیگر، برای حفظ پهنه‌های طبیعی و هم‌چنین ارزش‌های سنتی جوامع محلی در مکان‌های گردشگری، رشد و توسعهٔ گردشگری پایدار به‌جای گردشگری انبوه مورد توجه قرار گرفته است. این نوع گردشگری با درنظر گرفتن جوانب مختلف، اثر گردشگر بر محیط را کنترل می‌کند. این نوع گردشگری پایدار را به‌عنوان اکوتوریسم می‌شناسند (Gigović etal, 2016:349). می‌توان گفت گردشگری مبتنی بر طبیعت بخصوص برای کشورهای در حال توسعه، به‌عنوان پاسخی به تخریب محیط زیست و فرهنگ جوامع محلی است (Osmana et al, 2018:127)؛ به‌عبارت دیگر، اکوتوریسم سفری به منابع طبیعی است که از محیط زیست حمایت و محافظت کرده و سبب بهبود سطح زندگی مردم محلی می‌شود(Janusz & Bajdor,2013:524). ترویج اکوتوریسم در مناطق حفاظت‌شده به‌عنوان سازوکاری برای خودگردانی مالی، پشتوانه‌ای برای حفاظت و ابزاری برای تسهیل مدیریت این مناطق محسوب می‌شود؛ از این‌رو شناسایی مناطق مناسب جهت گسترش اکوتوریسم در مناطق حفاظت‌شده به‌منظور حفظ چشم‌انداز اکولوژیکی که

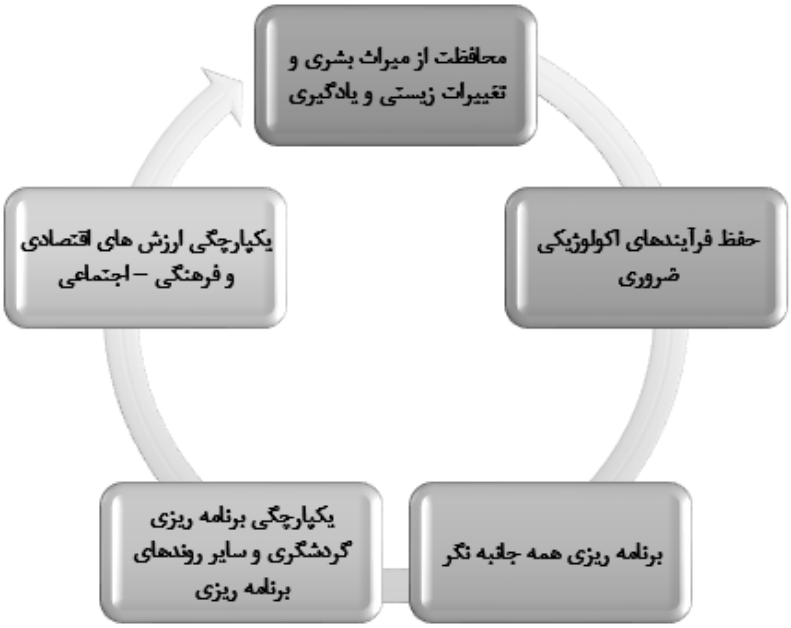
سبب رسیدن به توسعهٔ پایدار منابع طبیعی می‌شود، از اهمیت بسزایی برخوردار است (Brandt & Buckley, 2018:114).

کشور ایران نیز در زمینهٔ گردشگری، توانمندی‌های بسیار زیادی دارد و غنای جاذبه‌های گوناگون باعث شده که آن-را جهانی در یک مرز بنامند. تنوع جاذبه‌ها در ایران به حدی زیاد است که تقریبا برای هر سلیقه‌ای انگیزهٔ کافی برای سفر به این کشور وجود دارد؛ از این‌رو برنامه‌ریزی، هدایت و توسعهٔ گردشگری یکی از منابع بسیار مهم کسب درآمد و ایجاد اشتغال محسوب می‌شود که تأثیرات اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی فوق‌العاده‌ای بر اماکن گردشگری دارد(علیزاده آذر و همکاران،۱۳۹۶:۲۳۵). شهرستان یاسوج و به‌ویژه محور یاسوج-سپیدان نیز از این قاعده مستثنی نیست. یکی از مناطق مهم در زمینهٔ گردشگری در ایران، شهرستان یاسوج است که به‌عنوان یکی از مقاصد گردشگری طبیعی در کشور معرفی شده است، به‌طوری‌که هر ساله گردشگران زیادی را در ابعاد ملی و بین المللی به‌سوی خود جذب می‌کند. در این میان یکی از مهم‌ترین کرویدورهای طبیعی و اکوتوریسمی جنوب کشور، محور یاسوج به سپیدان است که مجموعهٔ بی‌نظیری از داشته‌های طبیعی و انسانی(همچون: تنگ بستانک، روستایی به نام دشتک و ...) را به نمایش گذاشته است که به‌دلیل نبود یک برنامه‌ریزی راهبردی مناسب در این کرویدور، هنوز از این ظرفیت به شکل مناسبی در راستای ایجاد اشتغال با نگاه به آینده و توسعهٔ پایدار گردشگری بهره‌برداری نشده است. این محور گردشگری، علی‌رغم وجود قابلیت‌های بالا برای جذب گردشگر، در حال حاضر به‌طور خودجوش توسط مردم و خارج از هدایت رسمی از سوی برنامه‌ریزان و دولت تنها به‌عنوان مکانی برای گذران اوقات فراغت در نظر گرفته می‌شود؛ این درحالی‌است که علی‌رغم این ظرفیت‌های بالقوه، سهم ساکنان این منطقه در اقتصاد گردشگری، بسیار ناچیز بوده و جایگاه درخوری نیافته است؛ بنابراین پژوهش حاضر با هدف شناسایی و اولویت‌بندی شاخص‌های ساماندهی فضایی گردشگری در محور یاسوج –سپیدان، با رویکرد اکولوژیک صورت گرفته‌است و نگارندگان در پی پاسخ‌گویی به این سوال هستند که شاخص‌های ساماندهی فضایی گردشگری با رویکرد اکولوژیک در محور یاسوج –سپیدان از دیدگاه کارشناسان کدامند؟

مبانی نظری پژوهش

رویکرد پایداری و گردشگری پایدار

امروزه مهم‌ترین رویکرد در حوزهٔ گردشگری، متناسب با دیگر حوزه‌های توسعه و تحول در شهرها، توسعهٔ پایدار آن-است. مفهوم پایداری گردشگری، برای اولین‌بار در دههٔ ۸۰ قرن بیستم مطرح شد. بنا به تعریف سازمان جهانی گردشگری، توسعهٔ پایدار گردشگری فرآیندی است که با بهبود کیفیت زندگی میزبانان، تأمین تقاضای بازدیدکنندگان و به همان نسبت با حفاظت منابع طبیعی و انسانی در ارتباط باشد(ملکی و همکاران،۱۳۹۹:۱۸۹). رویکرد توسعهٔ پایدار، نگاه جدید و کامل به مقولهٔ گردشگری دارد و در چارچوب مشخص به‌دنبال مفروضات پایداری در گردشگری است. برخی از برنامه‌ها و چارچوب این رویکرد در شکل(۱) نشان‌داده شده است.

شکل۱: برنامه‌ها و چارچوب رویکرد گردشگری پایدار
(منبع: Baggio, 2019:4)

از سوی دیگر، مطابق مطالعات بانک جهانی برای تثبیت جایگاه گردشگری به‌عنوان زبان واحد توسعه در مرزهای دور، توجه به پایداری پیشران‌های سیاسی و فرهنگی به‌عنوان پیشران‌های کلیدی در رشد و شناسایی مقاصد گردشگری بسیار مؤثر است. درواقع، به اعتقاد محققان توجه به حوزهٔ تحول‌آفرین گردشگری با یکپارچگی توجه و ممارست در پیشرفت پیشران‌ها و مؤلفه‌های تبیین کنندهٔ آن، اتخاذ تسهیلات سیاسی و با بهره‌گیری از توان تکنولوژی پیشرفته عصر حاضر امکان‌پذیر خواهد بود (Oyola etal, 2012:662). شناسایی هویت بومی در قالب فرهنگ و تاریخ ملی، شناسایی و ارج‌نهادن به داشته‌های اجتماعی و طبیعی و توجه به رشد و تعالی اقتصادی از مهم‌ترین نکات توجه به پایداری در حوزهٔ گردشگری ذکر شده است(Boukley, 2012:529). پیشران‌ها و راهبردهای پیشبرندهایی که به‌صورت زیرمجموعهٔ یک سیستم، همدیگر را حمایت کرده و در پایداری سیستمی به نام گردشگری تأثیر به‌سزایی دارند.

ادبیات موجود در زمینهٔ شاخص‌های گردشگری پایدار، شاخص‌های پرکاربرد را در ارزیابی توسعهٔ گردشگری پایدار به‌صورت جدول(۱) تعریف کرده‌اند. این شاخص‌ها با توجه به ویژگی آن‌ها به چند دستهٔ: اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی تقسیم‌بندی شده‌اند. شاخص‌های انتخاب‌شده، مجموعه‌ای از شاخص‌های پرکاربرد را تشکیل می‌دهند که نویسندگان و مؤسسات از آن‌ها استفاده کرده و توصیه می‌کنند در پایش توسعهٔ گردشگری پایدار استفاده شوند.

جدول۱: ابعاد و شاخص‌های ساماندهی و افزایش ظرفیت گردشگری در مناطق مستعد گردشگری

ابعاد	شاخص‌های ساماندهی و افزایش ظرفیت گردشگری	
اقتصادی	• اشتغال مستقیم گردشگری به‌عنوان درصدی از کل اشتغال در مقصد • میانگین هزینه برای هر گردشگر (شامل اقامت، غذا و سایر خدمات) • ضریب اشغال در اقامتگاه‌های تجاری • میانگین مدت اقامت گردشگران • مشارکت ساکنین در خدمات گردشگری	• مشاغل فصلی در گردشگری • کمک گردشگری به اقتصاد مقصد • طرح یا سیاستی که شامل توسعهٔ پایدار گردشگری باشد • حمایت مستقیم از توسعهٔ گردشگری از طریق منابع عمومی
اجتماعی	• درصد ساکنینی که از گردشگری راضی هستند • درصد گردشگرانی که از گردشگری راضی هستند • مشارکت ساکنین در توسعهٔ گردشگری • ظرفیت حمل‌ونقل اجتماعی (تعداد گردشگران به ازای هر ۱۰۰ ساکن)	• درصد موسسات گردشگری قابل دسترسی برای افراد دارای معلولیت • سهم گردشگری در ترویج فرهنگ، سنت‌ها، آداب و رسوم محلی و محصولات منطقه‌ای • مشارکت‌های دولتی و خصوصی (وجود و فعالیت مدیریت مقصد سازمان)
محیط زیستی	• مشارکت مؤسسات گردشگری در حفاظت از محیط زیست • شیوه‌های حمل‌ونقل گردشگران به مقصد • کیفیت آب در استخرهای شنای طبیعی • سهم مناطق حفاظت‌شده در مقصد	• سهم منطقهٔ تحت تأثیر فرسایش خاک ناشی از گردشگری • مصرف انرژی در مؤسسات گردشگری • مصرف آب در مؤسسات گردشگری • کنترل و مدیریت تولید زباله

(منبع: Mearns, 2015; Castellani & Sala,2010; Bulatović & Rajović ,2015; Gúčik & Marciš,2017; Torres & Lopez,2014)

آن چیزی که در گردشگری پایدار بر آن تأکید می‌شود، علاوه‌بر رهاوردهای اقتصادی و اجتماعی این صنعت، لزوم اهمیت قائل‌شدن به تداوم برنامه‌های توسعهٔ گردشگری برحسب زمان، یعنی توجه به نسل‌های آینده و آثار این توسعه در مکان جغرافیایی از نگاه اکولوژیکی است. برای رسیدن به این مفهوم، نگاه پایدار در مؤلفه‌های سیاسی و استفاده به هنگام و صحیح از داشته‌های تکنولوژی بسیار حائز اهمیت است. چراکه این دو مؤلفه به نوعی سایر پیشران‌ها و مؤلفه‌های مؤثر در گردشگری را مورد شناسایی قرار داده و تسهیل در شرایط آن‌ها منجر به تداوم در پویایی پیشران‌های گردشگری خواهد بود و همین تداوم با برنامه‌ریزی یکپارچه برای توسعهٔ آن مفهوم پایداری در این حوزه را به‌دنبال خواهد داشت(Oyola etal, 2012:663).

گردشگری با رویکرد اکولوژیکی

گردشگری اکولوژیکی یا اکوتوریسم، زیرمجموعه‌ای از صنعت گردشگری است که منعکس کنندهٔ اخلاق، مشارکت مسئولانه با محیط زیست و فرهنگ‌های محلی است. اکوتوریسم شامل: طبیعت گردی، غواصی، تماشای حیات وحش و گردشگری فرهنگی است که معمولاً به اکوسیستم، آموزش تنوع زیستی یا پایداری توجه می‌شود، اما محدود به آن نمی‌شود(Buckley, 2011:579). این اصطلاح به‌طور رسمی در سال ۱۹۸۳ توسط محیط‌بان و معمار مکزیکی، «هکتور سبالوس-لاسکوراین»[1] معرفی شد و اولین سازمان اختصاص‌یافته به اکوتوریسم (انجمن بین‌المللی

[1] . Héctor Ceballos-Lascuráin

اکوتوریسم[1]) در سال ۱۹۹۰ تاسیس شد. از آن زمان به بعد، اکوتوریسم یکی از بخش‌های در حال رشد گردشگری جهانی بوده است و به‌عنوان ابزار مهم حفاظتی و یکی از راه‌های تأثیر مثبت مردم بر محیط‌زیست به‌طور گسترده‌ای ترویج یافته است(Kiper,2013:5).

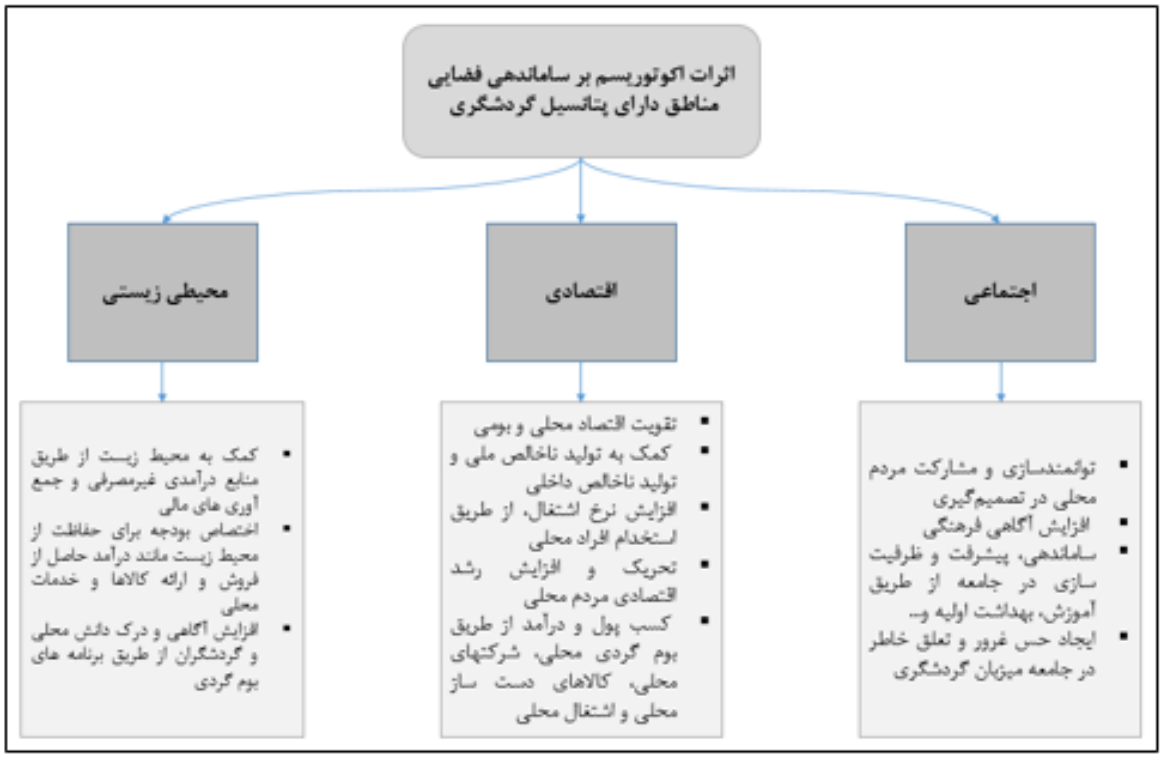
اکوتوریسم، پتانسیل بهبود آموزش عمومی در مورد تنوع فرهنگی و بیولوژیکی، حفظ زیستگاه‌های وحشی و بهبود شرایط اقتصادی برای مقصدهای گردشگری را دارد؛ درواقع اکوتوریسم بر تقویت و حفظ اکوسیستم طبیعی از طریق گردشگری تمرکز دارد. چراکه در قرن بیست‌ویکم، سفر و گردشگری به سریع‌ترین صنایع در حال رشد جهان تبدیل شده‌اند و منبع اصلی درآمد ارزی بسیاری از کشورهای در حال توسعه هستند(Wondirad, 2019:1049). اکوتوریسم به یک بازار خاص در حال رشد در این صنعت سفر بزرگ تبدیل شده است. در دو دهۀ گذشته، نه‌تنها جایگزین گردشگری انبوه شده است، بلکه حفاظت از تنوع زیستی و توسعۀ اجتماعی-اقتصادی جامعۀ محلی را نیز به هم نزدیک کرده است. امروزه، سازمان‌های دولتی و غیردولتی اکوتوریسم مبتنی بر جامعه را در مناطق داخلی ترویج می کنند تا معیشت مردم محلی را توسعه دهند(Sethy & Senapati,2023: 499). طبق تعریف انجمن بین-المللی اکوتوریسم[2]، "اکوتوریسم سفر مسئولانه به مناطق طبیعی است که محیط زیست را حفظ کرده و رفاه مردم محلی را بهبود می‌بخشد". اکوتوریسم باید از حیات وحش و ارزش‌های فرهنگی جامعه بومی محافظت کند، به نفع ساکنان بومی باشد و جامعه آن‌ها را درگیر کند، پایدار باشد و بدون از بین‌بردن منابع طبیعی سودآور باشد و تجربه‌ای را فراهم کند که مسافران بخواهند هزینۀ آن را بپردازند. همچنین می‌تواند به توسعۀ اقتصاد محلی کمک کند و محیط زیست را با منابع درآمد غیرمصرفی و جمع‌آوری کمک‌های مالی برای حفظ محیط زیست فراهم کند. علاوه بر این، تأثیر اجتماعی آن به نفع ساکنان محلی از طریق توانمندسازی جامعه خواهد بود. گردشگری آسیب می‌زند اما اکوتوریسم سعی می‌کند آن را به حداقل برساند(Mudasir etal,2020:1739)

در خصوص اثرات اکوتوریسم بر ساماندهی فضایی مناطق دارای پتانسیل گردشگری می‌توان گفت که از لحاظ محیطی زیستی اکوتوریسم با منابع درآمدی غیرمصرفی و جمع‌آوری کمک‌های مالی به محیط زیست کمک می-کند. علاوه براین برنامه‌های بوم‌گردی با طراحی مناسب، با برگزاری کنفرانس‌ها و تبادلات فرهنگی مختلف، آگاهی و درک دانش محلی و گردشگران را آموزش داده و افزایش می‌دهند. علاوه بر این، اکوتوریسم بودجه‌ای را برای حفاظت از محیط زیست مانند درآمد حاصل از فروش و ارائۀ کالاها و خدمات محلی و اهدای مستقیم ایجاد می‌کند (Buckley, 2009:645).

هم‌چنین از نظر اقتصادی، تمرکز اصلی اکوتوریسم بر منافع اقتصادی است به‌طوری که اقتصاد محلی را تقویت نموده و به درآمد دولت کمک می‌کند. مزایای اقتصادی اکوتوریسم برای اقتصاد کشور درآمد خالص و کمک به تولید ناخالص ملی(GNP) و تولید ناخالص داخلی، درآمدهای ارزی و کمک به درآمدهای دولت از طریق مالیات و مسئولیت خواهد بود. به‌ویژه، اکوتوریسم با افزایش نرخ اشتغال، مانند استخدام یا استخدام افراد محلی در خوابگاه، به‌عنوان راهنمای تور و خدمات پذیرایی، اقتصاد بومی را تقویت می‌کند. درواقع مزایای اکوتوریسم برای اقتصاد محلی درآمد یا پولی است که توسط اپراتورهای بوم‌گردی محلی، شرکت‌های محلی، کالاهای دست‌ساز محلی و اشتغال محلی به‌دست می‌آید. به‌طور خلاصه، اکوتوریسم نقش حیاتی در تحریک و افزایش رشد اقتصادی مردم محلی دارد(Seifi &Ghobadi, 2017:479).

[1] . International Ecotourism Society (TIES)
[2] . International Ecotourism Society

از لحاظ تأثیرات اکوتوریسم بر جوامع محلی نیز می‌توان اشاره کرد تأثیر اجتماعی اکوتوریسم از طریق توانمندسازی جامعه به نفع ساکنان محلی است. «ویور و لاوتون»[1]، محققین دانشگاه کارولینای جنوبی، کلمبیا، ایالات متحده، بیان می‌کنند که اکوتوریسم نوشداروی جامعه‌ای است که به‌دنبال مشارکت مردم محلی در تصمیم‌گیری است. نه-تنها برای متمرکز کردن توجه خود بر اکوتوریسم، بلکه برای توانمندسازی آن‌ها یک تمدن با به اشتراک گذاشتن فرصت‌ها در میان ساکنان و اکوتوریست‌ها به افزایش آگاهی فرهنگی کمک می‌کند. اکوتوریسم هم‌چنین منبع خوبی برای مردم محلی است که می‌تواند به‌عنوان ابزاری سیاسی برای دستیابی به همدردی و تأیید نیازهای آن‌ها مورد استفاده قرارگیرد؛ علاوه بر این، اکوتوریسم ساماندهی، پیشرفت و ظرفیت‌سازی در جامعه را افزایش می‌دهد که شامل آموزش، بهداشت اولیه، جاده‌ها و بسیاری از امکانات دیگر است. ساکنان نیز ممکن است در هنگام پذیرایی از مهمانان خود احساس غرور و تعلق کنند(Shannon etal,2017:30). در شکل شمارهٔ(۲) اثرات گردشگری با رویکرد اکولوژیک‌برساماندهی فضایی‌محدوده‌های‌دارای پتانسیل‌گردشگری، از جنبه‌های مختلف نشان‌داده شده‌است.

شکل۲: اثرات گردشگری با رویکرد اکولوژیک بر ساماندهی فضایی محدوده‌های دارای پتانسیل گردشگری

(منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲)

علاوه براین، در زمینهٔ ساماندهی، توسعه و افزایش اثرات مثبت گردشگری رویکردهای متنوع و متکثری در ادبیات جهانی شکل گرفته‌است که گزیده‌ای از آن‌ها در جدول(۲) نشان‌داده شده است. لازم به ذکر است که دیدگاه‌های نظری متعددی در باب گردشگری و توسعهٔ آن وجود دارد. توسعهٔ گردشگری مسئله‌ای است که مورد توجه علوم مختلف از جمله جامعه‌شناسی، جغرافیا، برنامه‌ریزی منطقه‌ای و ... است؛ بنابراین، تنوع وسیعی از نظریه‌های

[1] . Weaver and Lawton

مطرح در این زمینه وجود دارد که چارچوب نظری تحقیق حاضر ترکیبی از رویکردهای مختلف به مسئله گردشگری است. نحوه بهره‌گیری از رویکردهای مطرح‌شده در این پژوهش به این‌صورت است که در مرحلهٔ اول، متغیرهای کلیدی و تبیین‌کنندهٔ توسعهٔ گردشگری از نظریه‌ها، منابع و پیشینهٔ مربوط به موضوع استخراج و گردآوری گردید و سپس به روش دلفی هدفمند توسط کارشناسان پژوهش مورد بررسی قرارگرفت؛ بنابراین طرح اولیهٔ پرسش‌نامه با استفاده از ترکیب نتایج مطالعات نظری و دستاوردهای پژوهش های تجربی مشابه، تهیه و سپس طرح نهایی با اجماع نظر پانل متخصصان و کارشناسان و به‌طور مشخص در چارچوب روش دلفی استخراج شد. اما به‌طور کلی رویکرد اصلی و هدایتگر در پژوهش حاضر، رویکرد اکولوژیک جهت بهره‌گیری از قابلیت‌ها و توان‌های محیطی محدودهٔ مورد مطالعه در راستای توسعهٔ گردشگری در این منطقه است.

جدول۲: گزیده‌ای از رویکردهای مرتبط با ساماندهی، توسعه و افزایش اثرات مثبت گردشگری

رویکرد	خلاصه	منبع
رویکرد تقویت‌گرا	در این رویکرد ظرفیت‌های مکانی گردشگری مورد ارزیابی قرار می‌گیرند و روش‌های بهره‌برداری بهینه از مناطق مناسب گردشگری معرفی می‌شوند. حفظ تعادل محیطی و جلوگیری از آسیب‌های احتمالی ناشی از سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی با توجه به فشار بیش از اندازه بر منابع، از اصول اولیهٔ این نگرش به‌شمار می‌رود.	(Simcock & Smith, 2016:240)
رویکرد اقتصادی	گردشگری را در راستای ایجاد اشتغال و کسب درآمدهای اقتصادی دنبال می‌نماید. در این نگرش تامین نیازهای زیستی ساکنین و شهروندان درکنار برآورده‌سازی نیازهای فراغتی و گردشگری مورد توجه قرار می‌گیرد	(Gutiérrez etal, 2017:278)
رویکرد فضایی- منطقه‌ای	حفظ عرصه‌های طبیعی و گسترش گردشگری به‌عنوان پدیده‌ای فضایی را دنبال نموده و به تدوین سازوکارهایی برای حفظ ارزش‌های اکولوژیکی و منابع با توجه به تغییرات منطقه‌ای به‌ویژه در کاربری‌ها می‌پردازد	(Maitland, 2016:14)
رویکرد اجتماع محلی	این رویکرد تمرکز خود را بر جامعهٔ میزبان قرارداده و به‌عنوان ابزاری برای کنترل گردشگری بر مطالعات رفتاری و آگاهی و آموزش جامعهٔ محلی در ارتباط با این فعالیت تأکید نموده است .اصول آن بر توانمندسازی اقتصادی، اکولوژیکی، اجتماعی – فرهنگی قراردارد	(Dangi & Tazim,2018:247)

(منبع: تلخیص نگارندگان، ۱۴۰۲)

با توجه به اهمیت موضوع، تاکنون پژوهش‌های متعددی در ارتباط با موانع و تنگناهای توسعهٔ گردشگری (روستایی و شهری) انجام شده که در این بخش گزیده‌ای از این مطالعات در دو بخش مطالعات خارجی و داخلی آمده است:

جدول۳. پیشینه‌های پژوهش خارجی و داخلی

پژوهشگر / سال	عنوان	نتایج
آنجسا[1] و همکاران(۲۰۲۳)	درک جامعه نسبت به اثرات توسعهٔ اکوتوریسم و ساماندهی فضایی گردشگری در ارتفاعات مرکزی اتیوپی و دریاچه وانچی و مناظر مجاور آن	نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که بین متغیرهای سطح تحصیلات، مدت اقامت در چشم-انداز مورد مطالعه، مزیت اکوتوریسم و محل سکونت و ایجاد مرکز جاذبه‌های بوم گردی با ادراک پاسخ‌دهندگان نسبت به اثرات اکوتوریسم و ساماندهی گردشگری ارتباط معنی داری دارند. این مطالعه از نظریهٔ تبادل اجتماعی حمایت می‌کند، به این‌صورت که کسانی که از اکوتوریسم سود می‌برند، آن‌را به‌عنوان یک اولویت توسعه می‌نگرند و بنابراین احتمال بیشتری دارد که نگرش‌های مثبتی در مورد اکوتوریسم داشته باشند

[1] . Angessa

آبتاهی و همکاران(۲۰۲۳)	نقشه‌برداری و ساماندهی پتانسیل اکوتوریسم در بنگلادش براساس داده‌های جغرافیایی	نتایج پژوهش آن‌ها نشان‌داد که عدم ساماندهی پتانسیل‌های گردشگری منطقه دارای پیامدهایی از جمله هزینه‌های محیط زیست، مانند فرسودگی منابع، تکه‌تکه شدن زیستگاه‌ها، آلودگی، و اختلال در حیات وحش می‌شود. و جهت ساماندهی گردشگری در مناطق توصیه‌های اولیه برای رسیدگی به اثرات نامطلوب شامل آموزش مردم محلی، اجرای اقدامات نظارتی، اجرای سیستم‌های مدیریت پسماند کارآمد، اجرای قوانین رفتاری سخت‌گیرانه، ارائهٔ انگیزه‌های اقتصادی به جوامع محلی و رسیدگی به موضوع امنیت را ارائه می‌کند.
چاودهری[1] و همکاران(۲۰۲۲)	ارزیابی پتانسیل‌های و قابلیت‌های زمین جهت توسعهٔ پایدار و اکوتوریسم در منطقهٔ گرهوال هیمالیا با استفاده از فناوری جغرافیایی و فرآیند سلسله‌مراتب تحلیلی	نتایج این مطالعه بر اساس شناسایی مناطق مستعد جهت ساماندهی گردشگری به برنامه‌ریزان گردشگری و دولت کمک می‌کند تا مکان‌ها را به‌طور دقیق انتخاب کنند و فعالیت‌های اکوتوریسم را بیشتر توسعه دهند و فشارها را بر بار گردشگری در منطقه کاهش دهند.
موداسیر[2] و همکاران(۲۰۲۰)	مرور اکوتوریسم و تأثیرات اقتصادی، محیط زیست و اجتماعی آن	نتایج پژوهش نشان‌داد که اثرات اجتماعی اکوتوریسم به نفع ساکنان محلی از طریق توانمندسازی جامعه خواهد بود. هم‌چنین اکوتوریسم آسیب‌های اقتصادی و محیط-زیستی ناشی از گردشگری در محدوده را به حداقل می‌رساند
هاکیم[3] و همکاران (۲۰۱۸)	بررسی سیاست‌های مدیریت زیست‌محیطی برای ساماندهی و توسعهٔ پایدار گردشگری سواحلی در تایلند	نتایج پژوهش نشان‌داد که اقدامات و سیاست‌های اصلی مدیریت می‌تواند موانع توسعهٔگردشگری و خدمات، منابع و محیط زیست را درگردشگری ساحلی برطرف نماید.
گانزالس فانسکا[4](۲۰۱۲)	بررسی چالش‌ها و فرصت‌ها در دنیای گردشگری از دیدگاه اکوتوریسم	نتایج پژوهش نشان‌داد که وقتی جامعه در توسعهٔ پروژه‌های اکوتوریسم مشارکت می-کند، یک رابطهٔ سودمند متقابل وجود دارد. با این وجود، فعالیتی که هیچ حمایت دولتی یا قوانین عادلانه گردشگری ندارد، علاوه‌بر فقدان تحقیقات با کیفیت، می‌تواند بر هر منبع طبیعی بالقوه برای انجام فعالیت‌های اکوتوریسمی در بازارهای جهانی که به نمایندگی از گردشگری است، سایه افکند.
جهان‌تیغ‌مند و همکاران(۱۴۰۲)	ساماندهی فضای- مکانی حاشیه رودخانه‌های شهری با رویکرد توسعهٔ گردشگری (نمونهٔ موردی: شهرستان پلدختر).	نتایج نشان‌داد مهم ترین راهبرد برای ایجاد گردشگری رودخانهٔ شهری در پلدختر عبارت است از: تلاش برای ایجاد محیطی اجتماعی و امن با امکانات و سهولت دسترسی و تاکید خاص نسبت به مسائل محیط زیست و بوم‌شناختی. به همین منظور معیارهای اصلی طراحی مبتنی بر قابلیت های محلی تعریف می‌گردد. لازم به ذکر است در زمینه-های اجتماعی، تفریحی، تاریخی و محیط زیست نیز روال بر همین منوال است و این بدان معناست که کلیه راهبردها و معیارهای ساماندهی فضایی و مکانی رودخانه در راستای بومی گرایی و توجه به خواسته‌های مردم ساکن در محدوده و در یک کلام استفاده‌کنندگان از طرح به‌کار گرفته شده است.
حمصیان اتفاق و همکاران(۱۳۹۹)	ارزیابی عملکرد مدیریت اکوتوریسم با تأکید بر بافت‌های اکولوژیک شهری (مطالعه موردی: منطقهٔ ۹ شهرداری اصفهان).	نتایج این پژوهش نشان‌داد که وضعیت مدیریت بافت اکولوژی منطقهٔ ۹ شهرداری اصفهان مطلوب نیست و می‌توان گفت، ضعف در قوانین، عدم‌برنامه‌ریزی مناسب و توجه نکردن به کاربری‌های اصولی، سبب شده که وضعیت اکولوژیکی منطقه در حال حاضر در شرایط مطلوب نباشد.
خیرالدین و عباسپور	بررسی الگوی توسعهٔ گردشگری اکولوژیک مناطق کوهستانی	نتایج نشان داد ایستگاه‌هایی که دارای بیشترین ظرفیت توسعه بودند به‌عنوان کانون‌های توسعه گردشگری اکولوژیک انتخاب شدند. این کانون‌ها با تشکیل یک مجموعه

[1] . Chaudhary
[2] . Mudasir
[2] .Hakim
[3].Gonzalez Fonseca

کالمرزی(۱۳۹۸)	صعب‌العبور در بستر زیرساخت کهن شبکه ریلی (محور مطالعه: مسیر ریلی تهران-مازندران).	گردشگری اعم از جاذبه‌های طبیعی، روستایی و تاریخی نقش محور توسعه منطقه را پیدا می‌کنند و نواحی پیرامونی خود را با ایجاد یک شبکه گردشگری رشد می‌دهند. با این عمل علاوه بر توسعه اقتصادی سکونتگاه‌ها و رونق گردشگری، حفاظت و نگه‌داری از محیط‌زیست نیز به بهترین نحو انجام می‌پذیرد و بدین‌ترتیب گردشگری اکولوژیک در مناطق کوهستانی با محوریت مسیر ریلی تحقق می‌یابد.
جوزی و همکاران(۱۳۹۷)	ارزیابی توان اکولوژیکی شهرستان دهلران به‌منظور استقرار کاربری توسعه اکوتوریسم.	نتایج به‌دست‌آمده از نقشهٔ نهایی حاصل از رویهم‌گذاری لایه‌ها نشان‌دهندهٔ این امر می‌باشد که با توجه به مساحت کل شهرستان (حدود ۶۲۷۰ کیلومتر مربع) بیش از ۷۸٪ مساحت دارای توان لازم برای کاربری طبیعت‌گردی هستند. در روش TOPSIS نیز بخش مرکزی با امتیاز ۰/۹۱۰، زرین آباد با ۰/۲۴۱ و پس از آن موسیان با ۰/۰۳۷ امتیاز رتبه‌های اول تا سوم را به‌دست آوردند. در نتیجه، نتایج حاصل از دو روش با یکدیگر مطابقت دارد که نشان‌دهندهٔ صحت هر کدام از روش‌های یاد شده می‌باشد.
افراخته و خدائی (۱۳۹۰)	ساماندهی گردشگری در تفرجگاه‌های پیراشهری هماهنگ با ظرفیت تحمل محیطی.	نتیجه پژوهش آن‌ها نشان می دهد که در ساماندهی گردشگری ناحیه، محیط طبیعی هم از توان گردشگری برخوردار است و هم دارای ظرفیت تحمل می‌باشد. جامعهٔ میزبان از توسعه این صنعت استقبال می کند. ولی گردشگری ناحیه تنها بر بنیان خواست ساکنان شهرهای مجاور شکل گرفته و دولت نقشی در آن نداشته است. نقش دولت تا دسترسی جامعه محلی به سطح مورد نیاز خود اتکایی قابل توجه و بسیار با اهمیت است. مساعدت دولت در دستیابی جامعه میزبان به مدیریت خود اتکا از نظر سرمایه گذاری و ترویج فرهنگی اهمیت بسیار دارد.

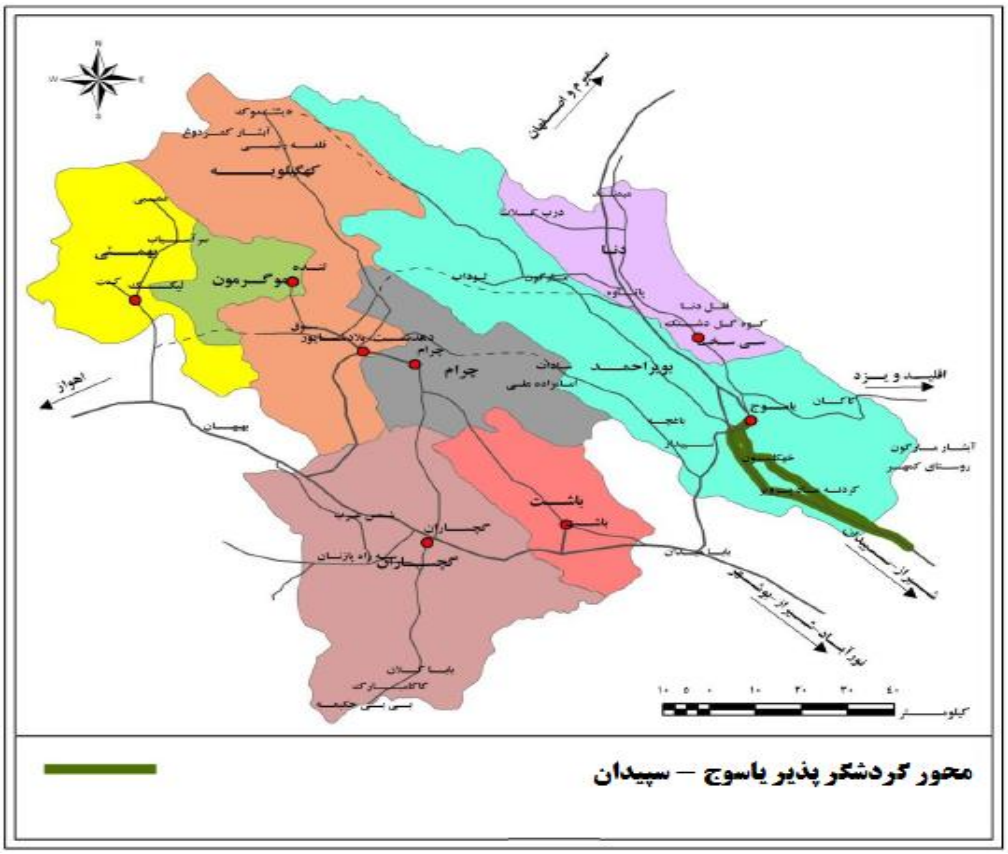
(منبع: نگارندگان، ۱۴۰۳)

بررسی پیشینهٔ پژوهش نشانگر آن‌است که با توجه به اهمیت و ضرورتی که مسألهٔ گردشگری دارد، اما تاکنون با رویکردی خاص به شناسایی عوامل مؤثر در ساماندهی فضایی گردشگری با رویکرد اکولوژیک توجه نشده است، این در حالی‌است که آگاهی از عوامل مؤثر بر ساماندهی فضایی گردشگری شهرها امروزه از اهمیت بسیاری برخوردار است و دراین راستا بهره‌گیری از رویکردهای مدیریتی و طراحی مؤلفه‌های کلیدی گام موثری در این عرصه خواهد بود، باید توجه داشت که در جهان پر از تغییر و تحول و محیط سرشار از عدم قطعیت‌ها، تنها با به‌کارگیری مدل-سازی است که می‌توان عوامل کلیدی مؤثر در ساماندهی فضایی گردشگری با رویکرد اکولوژیک از اثرات منفی این تغییرات بر شهر کاست و با مدیریت صحیح و برنامه‌ریزی‌شده مدیران شهری و روستایی و گردشگران در برنامه‌ریزی ها وسیاست‌گذاری‌ها یاری نمود،

در همین راستا می‌توان گفت که آن چیزی که این پژوهش را از سایر پژوهش‌ها متمایز کرده است، توجه به تمام شاخص‌های ساماندهی فضایی گردشگری با رویکرد اکولوژیک می‌باشد که در پژوهش‌های انجام‌شده تنها به یک یا دو بعد از آن پرداخته شده‌است. همچنین می‌توان گفت که به‌صورت خلاصه آن‌چه از بررسی پیشینهٔ پژوهش در این زمینه قابل درک است، آن‌است که علی‌رغم مطالعاتی که در زمینه گردشگری انجام شده‌است، مطالعه‌ای در خصوص شناسایی و اولویت‌بندی شاخص‌های ساماندهی فضایی گردشگری در محور یاسوج –سپیدان با رویکرد اکولوژیک به شکلی که در این پژوهش آمده است، صورت نگرفته است؛ بنابراین مطالعهٔ پیش رو به‌منظور پرکردن این خلأ پژوهشی انجام گرفته است.

محدودهٔ مورد مطالعه

شهر یاسوج در موقعیت جغرافیایی ۳۰ درجه و ۲۸ دقیقهٔ عرض شمالی و ۵۱ درجه و ۳۶ دقیقهٔ طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ قرارگرفته و مساحتی برابر با ۴۰۰۰۰ هکتار را اشغال کرده است. شهر یاسوج از سمت شمال و شرق به ارتفاعات زاگرس، از سمت جنوب به رودخانهٔ بشار و روستاهای اکبرآباد و نجف‌آباد، از سمت جنوب غربی به شهرک صنعتی و روستای بلوکو، از سمت غرب و شمال غربی به رودخانهٔ مهریان و روستاهای مهریان شرف‌آباد علیا، شرف‌آباد سفلی و شرف‌آباد وسطی محدود می‌گردد (سایت شهرداری یاسوج، ۱۴۰۲). شهرستان سپیدان دارای مختصات جغرافیایی ۵۱ درجه و ۵۹ دقیقهٔ طول جغرافیایی و ۳۰ درجه و ۱۶ دقیقهٔ عرض جغرافیایی به مرکزیت اردکان در شمال غربی استان فارس و در همسایگی شیراز، در دره‌ای زیبا و چشم‌نواز در دامنهٔ سرچشمه شش‌پیر و کوه‌گر و در زاگرس مرکزی (اصلی) قرار دارد. محور گردشگری یاسوج - سپیدان یکی از محورهای گردشگری و ارتباطی است که بین شهر یاسوج و شهرستان سپیدان قرار دارد که از جاذبه‌های تنگ، سرخ‌سد تنگ سرخ گردنهٔ ماه، پرویز، روستاهای وزگ و قلات گردنه، خهکلون باغات، گنجگان منطقهٔ بهشت گمشده (خرم‌ناز)، منطقهٔ عشایری گرگو بلهزار و ... برخوردار است. موقعیت محدودهٔ مورد نظر در شکل(۳) نشان داده شده است.

شکل ۳. محدودهٔ مورد مطالعه

(ترسیم: نگارندگان، ۱۴۰۲)

مواد و روش‌ها

الف. روش‌شناسی

این تحقیق از لحاظ ماهیت تحلیلی و از لحاظ هدف، کاربردی است. در این پژوهش از مدل‌های ترکیبی کمی و کیفی بهره گرفته شده‌است. برای جمع‌آوری اطلاعات، داده‌های مورد نیاز از روش اسنادی و پیمایشی برای تدوین پرسش‌نامه با توجه به ماهیت تحقیق و اهداف آن در قالب روش دلفی استفاده گردید. در این روش، متخصصین شامل دو گروه بودند. گروه اول شامل مدیران، متخصصان شهری و گردشگری و اساتید دانشگاه می‌باشد که به‌دلیل تخصص و نگرشی که در زمینهٔ مدیریت و توسعهٔ گردشگری شهری و همچنین تصویر روشنی که از آینده داشتند، انتخاب گردیدند. در روش دوم از افراد متخصص در زمینهٔ مدل‌سازی بهره گرفته‌شد. انتخاب هر دو گروه با روش نمونه‌گیری گلوله برفی می‌باشد. در تهیهٔ پرسش‌نامه و روندها، طی یک مصاحبه از هر دو گروه که با مشارکت ۳۰نفر می‌باشد[۱] انتخاب شدند و در آن عوامل کلیدی مؤثر بر ساماندهی فضایی محور گردشگری یاسوج - سپیدان شناسایی شد. از جمله ملاک‌های تعیین و انتخاب کارشناسان و متخصصان معیارهایی مانند: تجربهٔ عملی، آشنایی و تسلط نظری به موضوع، دسترسی و تمایل و قابلیت مشارکت آن‌ها در پژوهش بوده است. در این پژوهش به‌دلایلی از جمله نبود چارچوب نظری مشخص، نداشتن شناخت کافی از ویژگی‌ها و شمار جامعهٔ آماری و بعلاوه با توجه به هدف و ماهیت این پژوهش و روش انتخاب نمونه که غالبا بر مبنای رویکردی کیفی و کارشناس‌محور می‌باشد جهت شناسایی مؤثر بر توسعهٔ ساماندهی فضایی محور گردشگری یاسوج - سپیدان در مرحلهٔ اکتشافی با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس (افراد در دسترس و شناخته‌شده) فرآیند مصاحبه با کارشناسان و نظرسنجی از آنان آغاز شد و پس از آن برمبنای روش گلوله برفی (معرفی افراد به همدیگر) تا زمانی ادامه پیدا کرد که ظاهراً کارشناسان به اجماع نظری رسیدند. در جدول(۴) مشخصات نمونهٔ پژوهش آمده است.[۲]

جدول(۴). مشخصات نمونهٔ پژوهش

نوع ارتباط با موضوع گردشگری	تحصیلات	تعداد
عضو هیئت علمی دانشگاه در حوزهٔ جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، شهرسازی، **گردشگری**، مدیریت شهری،	دکتری با رتبه استاد، دانشیار، استادیار	۱۰
کارشناسان شهرداری(معاونت برنامه‌ریزی و توسعه، معاونت معماری و شهرسازی، معاونت توسعه منابع انسانی)، کارشناسان **گردشگری**	دکتری، کارشناسی ارشد و کارشناسی	۱۵
محققین در حوزهٔ **گردشگری**	دکتری و کارشناسی ارشد	۵

(منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲)

به‌طور کلی جهت تدوین پرسش‌نامه بعد از طی مراحلی در مجموع (۵ مؤلفه و ۳۵ شاخص) شناسایی شدند. با رویکرد اکولوژیک از آزمون تی‌تک نمونه‌ای در نرم‌افزار «SPSS» و مدل تصمیم‌گیری چند معیارهٔ «مارکوس» است بهره گرفته شده‌است. روش «مارکوس»[۳] یکی از روش‌های جدید تصمیم‌گیری چند معیاره است که توسط استیویک

---

[۱]. جامعهٔ آماری با استفاده از قانون راسکو (حجم نمونه‌های بیشتر از ۳۰ و کمتر از ۵۰۰ برای اکثر پژوهش‌ها مناسب هستند انتخاب شدند.

[۲]. لازم به توضیح است که با توجه به اینکه بسیاری از متخصصان و خبرگان در ارائه نظر و ذکر نامشان به‌طور مستقیم در این پژوهش نگارندگان از معرفی و ذکر نام متخصصان صرف‌نظر کرده است.

[3] Measurement Alternatives and Ranking according to Compromise Solution (MARCOS)

و همکاران (۲۰۱۹) ارائه شد. این روش برای رتبه‌بندی گزینه‌های پژوهش مورد استفاده قرار می‌گیرد(تاج‌میری رستمی و فرهادی، ۱۴۰۰: ۱۷۸). مراحل این روش در ادامه آورده شده است:

گام اول: تشکیل ماتریس تصمیم

در تکنیک مارکوس با استفاده از n معیار به ارزیابی m گزینه پرداخته می‌شود؛ بنابراین به هر گزینه براساس هر معیار امتیازی داده می شود، این امتیازات می‌تواند براساس مقادیر کمی و واقعی باشد یا این‌که کیفی و نظری باشد. در هر صورت باید یک ماتریس تصمیم m*n در تشکیل شود

گام دوم: تعیین ایده‌آل و ضد ایده‌آل

در این بخش بر اساس رابطهٔ ۳-۱ و ۳-۲ مقادیر ایده‌آل (AI) و ضد ایده‌آل (AAI) مشخص می‌شود. عبارت B به معنی معیارهایی که جنبه سود و عبارت C به معنی معیارهای که جنبه هزینه دارند.

$$AI = \max_i x_{ij} \quad if\ j \in B \quad and \quad \min_i x_{ij}\ if\ j \in C \tag{۱-۳}$$

$$AAI = \min_i x_{ij} \quad if\ j \in B \quad and \quad \max_i x_{ij}\ if\ j \in C \tag{۲-۳}$$

گام سوم: نرمال‌سازی

در این بخش با استفاده از روابط ۳-۳ و ۳-۴ نرمال‌سازی برای معیارهای با جنبهٔ هزینه و برای معیارهایی با جنبهٔ سود انجام می‌شود.

$$n_{ij} = \frac{x_{aj}}{x_{ij}} \quad if \quad j \in C \tag{۳-۳}$$

$$n_{ij} = \frac{x_{ij}}{x_{aj}} \quad if \quad j \in B \tag{۴-۳}$$

گام چهارم: وزن‌دار کردن

در این بخش با استفاده از رابطهٔ ۳-۵ وزن معیارها را در ماتریس نرمال ضرب می‌کنیم تا ماتریس وزن‌دار حاصل شود.

$$V_{ij} = n_{ij} \times W_j \tag{۵-۳}$$

گام پنجم: درجهٔ مطلوبیت گزینه‌ها

در این بخش بر اساس روابط ۳-۶ و ۳-۷ درجهٔ مطلوبیت ایده‌آل (K^+) و ضد ایده‌آل (K^-) گزینه‌ها محاسبه می‌شود

$$K_i^+ = \frac{S_i}{S_{ai}} \quad (۶-۳)$$

$$K_i^- = \frac{S_i}{S_{aai}} \quad (۷-۳)$$

در روابط بالا $S_i = (i = 1,2, \dots, m)$ جمع مقادیر هر سطر در ماتریس وزن‌دار می‌باشد که از رابطه ۸-۳ به‌دست می‌آید.

$$S_i = \sum_{j=1}^{n} V_{ij} \quad (۸-۳)$$

گام ششم: تعیین عملکرد مطلوب گزینه‌ها

در این بخش با استفاده از رابطهٔ ۳-۹ عملکرد مطلوب هر گزینه محاسبه می‌شود

$$f(K_i) = \frac{K_i^+ + K_i^-}{1 + \frac{1 - f(K_i^+)}{f(K_i^+)} + \frac{1 - f(K_i^-)}{f(K_i^-)}} \quad (۹-۳)$$

در رابطهٔ بالا $f(K_i^-)$ عملکرد مطلوبیت ضد ایده‌آل و $f(K_i^+)$ عملکرد مطلوب ایده‌آل برای هر گزینه می‌باشد که از روابط ۳-۱۰ و ۳-۱۱ محاسبه می‌شود.

$$f(K_i^-) = \frac{K_i^+}{K_i^+ + K_i^-} \quad (۱۰-۳)$$

$$f(K_i^+) = \frac{K_i^-}{K_i^+ + K_i^-} \quad (۱۱-۳)$$

گام هفتم: رتبه‌بندی گزینه‌ها

در این بخش با استفاده از مقادیر به‌دست‌آمده از رابطهٔ ۳-۱۱ که عملکرد مطلوب گزینه‌ها می‌باشد رتبه‌بندی صورت می‌گیرد. گزینه‌ای بهترین رتبهٔ برتر را دارد که عملکرد مطلوب آن از همه بیشتر باشد.

برای بررسی روایی روش از اعتباریابی توسط اعضا حین مصاحبه و بازبینی توسط همکاران استفاده شده است. بررسی پایایی نیز با روش درصد توافق بین پنج کدگذار انجام گردید. پس از تنظیم و سازمان‌دهی داده‌ها تحلیل و بیرون کشیدن معنا از داده به‌روش کدگذاری انجام شده‌است. برای کدگذاری مصاحبه‌ها، ابتدا فایل‌های صوتی بررسی شده سپس با روش تحلیل مضمون به شناسایی کدها به صورت باز و بدون محدودیت پرداخته شده است.

شاخص‌های پژوهش

پشتوانهٔ نظری شاخص‌های پژوهش در زمینهٔ توسعهٔ گردشگری که در جدول (۵) مطرح شده‌اند براساس نظریه‌ها، منابع و پیشینهٔ مربوط به موضوع استخراج و گردآوری شده‌اند و سپس به‌روش دلفی هدفمند توسط کارشناسان پژوهش مورد بررسی قرار گرفته‌اند؛ بنابراین استخراج این شاخص‌ها بر اساس ترکیب نتایج مطالعات نظری و دستاوردهای پژوهش‌های تجربی مشابه تهیه و سپس طرح نهایی با اجماع نظر پانل متخصصان و کارشناسان و مشخصا در چارچوب روش دلفی بوده است؛ بنابراین در این تحقیق براساس مبانی نظری پژوهش، تعداد۵ بعد و ۳۳ شاخص شناسایی شدند که به‌صورت پرسش‌نامهٔ دلفی تهیه‌شده و برمبنای مقیاس ۵گزینه‌ای لیکرت در اختیار متخصصان (اعضای پانل) قرار داده شد. (جدول۵)

جدول۵. شاخص‌های ساماندهی فضایی- مکانی گردشگری در محور یاسوج - سپیدان با رویکرد اکولوژیک

ابعاد	عملکردی	اجتماعی- فرهنگی	کالبدی - فضایی	محیط زیست	اقتصادی
شاخص	- مطلوب بودن وضعیت دسترسی - تنوع ناوگان حمل‌ونقل عمومی - تنوع و اختلاط کاربری تنوع جاذبه‌های گردشگری - ایمنی و امنیت - سازگاری و سرزندگی - آسایش اقلیمی -کیفیت مبلمان و تجهیزات شهری - همه شمولی(خدمات مناسب تمامی اقشار و گروه‌های سنی به‌ویژه افراد ناتوان)	- احساس هویت و تعلق خاطر - رضایت‌مندی از محل اقامت - امنیت اجتماعی - ارتقای مشارکت مردم در حفظ محیط زیست - تبلیغات و اطلاع‌رسانی - ترویج فرهنگ، سنت‌ها، آداب و رسوم محلی و محصولات منطقه‌ای - برگزاری نمایشگاه‌ها) صنایع دستی(- برگزاری مسابقات بومی و محلی	- وجود زیرساخت‌های مناسب و استحکامات سازه‌ای و معماری ابنیه - مسیرهای پیاده و سواره، محل‌های استراحت موقت - کاربری‌های خدماتی و جنبی - وجود تسهیلات و خدمات اقامتی - خدمات رفاهی (آب، برق ،گاز) خدمات بانکی - خدمات ارتباطی (مخابرات پست اینترنت) - خدمات نظافتی و بهداشتی	-کنترل آلودگی آب‌وخاک - توجه به اکوسیستم موجود و برقراری توازن در محدوده - پاکیزگی چشم انداز (کیفیت منظر) - توجه به کیفیت آب و چگونگی استفاده از آن - مشارکت مؤسسات گردشگری در حفاظت از محیط زیست - کنترل و مدیریت تولید زباله	- ایجاد مشاغل - فرصت سرمایه-گذاری و مشارکت اقتصادی - سرمایه‌گذاری بخش دولتی و خصوصی - حمایت مستقیم از توسعهٔ گردشگری از طریق منابع عمومی - مشارکت اقتصادی ساکنین در خدمات گردشگری

(منبع: یافته های پژوهش،۱۴۰۲)

ب. یافته‌های پژوهش(تجزیه‌وتحلیل داده‌ها)

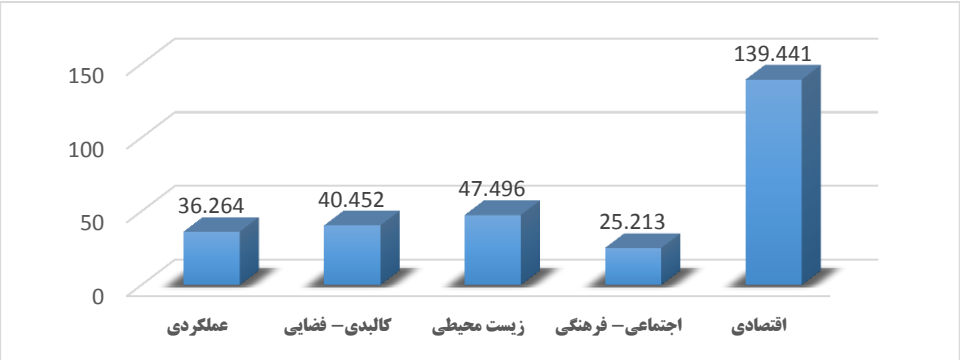
جهت سنجش میانگین عامل‌ها و مقایسهٔ آن با مقداری استاندارد یا مفروض از آزمون t تک‌نمونه‌ای (جدول۶) استفاده شد. دامنهٔ نمرات پرسش‌نامه از نوع طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای و از ۱ تا ۵ بود، در نتیجه میانگین نمونه با مقدار ۳ که مقداری متوسط است مقایسه شد. متغیرهایی که میانگین آن‌ها به‌طور معنی‌داری بالاتر از متوسط (۳) باشد عامل مؤثری هستند. لازم به ذکر است که نرمال‌بودن شکل توزیع داده‌ها که پیش فرض آزمون پارامتریک تی-تک‌نمونه‌ای است با آماره‌های کجی و کشیدگی بررسی شد و چون مقادیر کجی و کشیدگی تمامی متغیرها در دامنه ۱- تا ۱+ به‌دست آمد، پیش فرض نرمال‌بودن تأیید شد.

جدول ۶. آزمون تی‌تک نمونه‌ای به‌منظور بررسی شاخص‌های ساماندهی فضایی- مکانی گردشگری در محور یاسوج-سپیدان

شاخص‌ها	مقدار t	اختلاف از	df	با سطح اطمینان ۹۵٪		سطح معنی-داری	میزان تأثیر
				کمترین	بیشترین		
شاخص عملکردی	۳۶.۲۶۴	۲۵.۵	۲۹	۲۳.۹۱	۲۷.۰۹	۰/۰۰۰	کم
شاخص کالبدی	۴۰.۴۵۲	۲۰	۲۹	۱۸.۸۸	۲۱.۱۲	۰/۰۰۰	متوسط
شاخص محیط زیست	۴۷.۴۹۶	۲۱.۳	۲۹	۲۰.۲۹	۲۲.۳۱	۰/۰۰۰	زیاد
شاخص اجتماعی- فرهنگی	۲۵.۲۱۳	۱۱.۴	۲۹	۱۰.۳۸	۱۲.۴۲	۰/۰۰۰	کم
شاخص اقتصادی	۱۳۹.۴۴۱	۲۱.۳	۲۹	۲۰.۹۵	۲۱.۶۵	۰/۰۰۰	زیاد

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲)

نتایج آزمون تی‌تک نمونه‌ای نشان‌داد که تمامی شاخص‌ها دارای سطح معناداری می‌باشد. همچنین با توجه به مقدار t از بین شاخص‌های ساماندهی فضایی گردشگری در محور یاسوج-سپیدان با رویکرد اکولوژیک، شاخص اقتصادی (با امتیاز ۱۳۹۹/۴۴۱) بیشترین تأثیر و شاخص اجتماعی(با امتیاز ۲۵/۲۱۳) کمترین تأثیر بر شاخص‌های ساماندهی فضایی- مکانی گردشگری در محور یاسوج-سپیدان را داشته‌اند. همچنین براساس میانگین-های به‌دست‌آمده می‌توان نتیجه گرفت که رتبه‌بندی شاخص‌ها از نظر میزان تأثیر بر ساماندهی فضایی- مکانی گردشگری در محور یاسوج-سپیدان با رویکرد اکولوژیک، بدین‌صورت بود که شاخص اقتصادی رتبهٔ اول، شاخص محیطی رتبهٔ دوم، شاخص کالبدی رتبهٔ سوم، شاخص عملکردی رتبهٔ چهارم و در نهایت شاخص اجتماعی- فرهنگی رتبهٔ آخر را داشتند. (شکل۴)

شکل۴. وضعیت شاخص‌های ساماندهی فضایی- مکانی گردشگری در محور یاسوج-سپیدان با رویکرد اکولوژیک

(منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲)

اولین گام روش مارکوس، تشکیل ماتریس تصمیم است. در ماتریس تصمیم این روش ۵ بعد پژوهش در ستون و ۵ گزینه در سطر قرارمی‌گیرد و هر سلول ارزیابی هر گزینه نسبت به هر معیار است این ماتریس تصمیم توسط ۳۰ خبره بر اساس طیف ۱ تا ۵ تکمیل می‌شود سپس پاسخ‌ها با روش میانگین حسابی ادغام می‌شوند که در جدول (۷) آورده شده‌است.

جدول ۷. ماتریس تصمیم‌گیری

	A1	K2	Z3	E-F4	EGH5
S1	۱.۰۰	۴.۰۰	۴.۵۰	۱.۵۰	۵.۰۰
S2	۲.۰۰	۳.۰۰	۵.۰۰	۱.۰۰	۵.۰۰
S3	۲.۰۰	۴.۰۰	۴.۰۰	۱.۰۰	۵.۰۰
S4	۱.۵۰	۴.۰۰	۵.۰۰	۱.۵۰	۵.۰۰
S5	۱.۰۰	۴.۰۰	۵.۰۰	۱.۵۰	۴.۵۰

(منبع: یافته های پژوهش،۱۴۰۲)

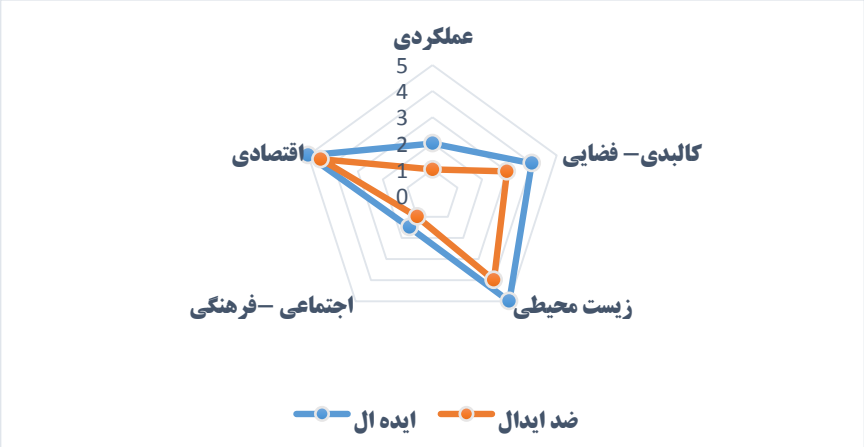
تعیین ایده‌آل و ضد ایده‌آل

در این گام با استفاده از روابط ۳-۷ و ۳-۸ مقادیر ایده‌آل (AI) و ضد ایده‌آل (AAI) تعیین می‌شوند. مقدار ایـده‌آل برابر با بیشترین مقدار هر ستون معیار و ضد ایده‌آل برابر با کمترین مقدار هر ستون معیار در ماتریس تصمیم اسـت که در جدول (۸) آورده شده‌است.

جدول ۸. مقادیر ایده‌آل (AI) و ضد ایده‌آل (AAI)

	A1	K2	Z3	E-F4	EGH5
AAI	۱.۰۰	۳.۰۰	۴.۰۰	۱.۰۰	۴.۵۰
S1	۱.۰۰	۴.۰۰	۴.۵۰	۱.۵۰	۵.۰۰
S2	۲.۰۰	۳.۰۰	۵.۰۰	۱.۰۰	۵.۰۰
S3	۲.۰۰	۴.۰۰	۴.۰۰	۱.۰۰	۵.۰۰
S4	۱.۵۰	۴.۰۰	۵.۰۰	۱.۵۰	۵.۰۰
S5	۱.۰۰	۴.۰۰	۵.۰۰	۱.۵۰	۴.۵۰
AI	۲.۰۰	۴.۰۰	۵.۰۰	۱.۵۰	۵.۰۰

(منبع: یافته های پژوهش،۱۴۰۲)

شکل ۵. وضعیت مقادیر ایده‌آل و ضد ایده‌آل شاخص‌های ساماندهی فضایی- مکانی گردشگری در محور یاسوج-سپیدان با رویکرد اکولوژیک

(منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲)

با توجه به شکل(۵)، از نظر کارشناسان وضعیت ایده‌ال امتیاز بالاتری نسبت به وضعیت ضد ایده‌ال دارد که نشان‌دهندهٔ اهمیت این شاخص‌ها در توسعهٔ ساماندهی فضایی- مکانی گردشگری در محور یاسوج-سپیدان با رویکرد اکولوژیک می‌باشد.

نرمال‌سازی ماتریس تصمیم

در این بخش، ماتریس تصمیم (جدول۹) با استفاده از روابط ۳-۱۱ و ۳-۱۲ نرمال می‌کنیم؛ به بیان دیگر برای نرمال‌سازی هر درایه ماتریس تصمیم را بر بیشترین مقدار هر ستونش (مقدار AI) تقسیم می‌کنیم. به‌عنوان مثال برای سلول a1 (تقاطع گزینه SC1 و معیار A1) به‌صورت زیر محاسبه می‌شود:

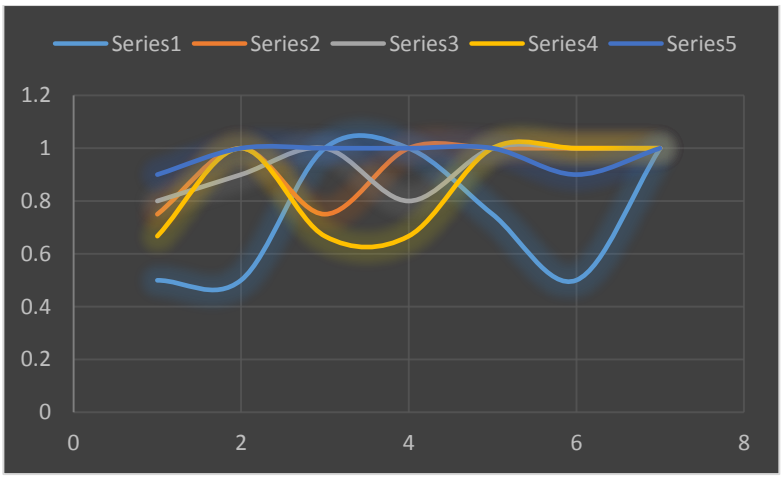
$$a_1^{normal} = \frac{0.800}{1.000} = 0.8$$

به طریق مشابه برای دیگر سلول‌ها انجام می‌شود که نتایج در جدول (۹) آورده شده‌است.

جدول ۸. ماتریس نرمال

نرمال کردن	A1	K2	Z3	E-F4	EGH5
AAI	۰.۵۰۰	۰.۷۵۰	۰.۸۰۰	۰.۶۶۷	۰.۹۰۰
S1	۰.۵۰۰	۱.۰۰۰	۰.۹۰۰	۱.۰۰۰	۱.۰۰۰
S2	۱.۰۰۰	۰.۷۵۰	۱.۰۰۰	۰.۶۶۷	۱.۰۰۰
S3	۱.۰۰۰	۱.۰۰۰	۰.۸۰۰	۰.۶۶۷	۱.۰۰۰
S4	۰.۷۵۰	۱.۰۰۰	۱.۰۰۰	۱.۰۰۰	۱.۰۰۰
S5	۰.۵۰۰	۱.۰۰۰	۱.۰۰۰	۱.۰۰۰	۰.۹۰۰
AI	۱	۱	۱	۱	۱

(منبع: یافته های پژوهش،۱۴۰۲)

شکل۶. نمودار وضعیت نرمال شاخص‌های ساماندهی فضایی- مکانی گردشگری در محور یاسوج-سپیدان با رویکرد اکولوژیک

(منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲)

با توجه به جدول(۱۰) و شکل(۶) می‌توان گفت، تمامی شاخص‌ها از لحاظ نرمال‌بودن در وضعیت نرمالی قرار دارند.

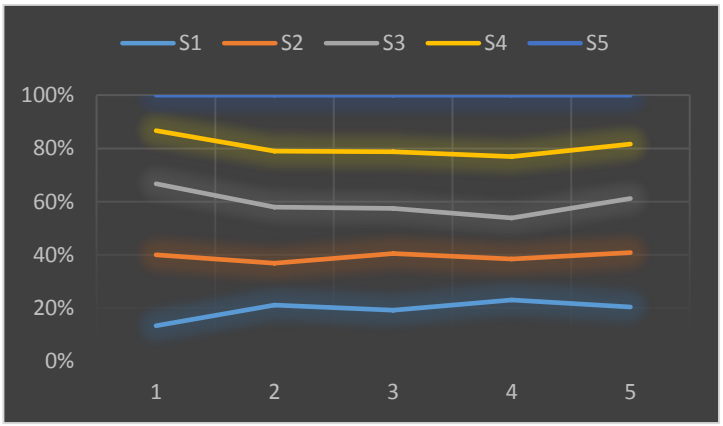
وزن‌دار کردن ماتریس نرمال

در این بخش، وزن هر شاخص که از روش مارکوس محاسبه شده‌است را در ماتریس نرمال ضرب می‌کنیم. نتـایج در جدول (۱۰) آورده شده است.

جدول ۱۰. ماتریس وزن‌دار

وزن دار کردن	A1	K2	Z3	E-F4	EGH5
AAI	۰.۰۲۳	۰.۰۸۲۵	۰.۲۸	۰.۰۳	۰.۴۰۵
S1	۰.۰۲۲۵	۰.۱۱	۰.۳۱۵	۰.۰۴۵	۰.۴۵
S2	۰.۰۴۵	۰.۰۸۲۵	۰.۳۵۰	۰.۰۳	۰.۴۵
S3	۰.۰۴۵	۰.۱۱	۰.۲۸۰	۰.۰۳	۰.۴۵
S4	۰.۰۳۳۷۵	۰.۱۱	۰.۳۵۰	۰.۰۴۵	۰.۴۵
S5	۰.۰۲۲۵	۰.۱۱	۰.۳۵۰	۰.۰۴۵	۰.۴۰۵
AI	۰.۰۴۵	۰.۱۱	۰.۳۵	۰.۰۴۵	۰.۴۵

(منبع: یافته های پژوهش،۱۴۰۲)

شکل۷. نمودار وضعیت وزن شاخص‌های ساماندهی فضایی- مکانی گردشگری در محور یاسوج-سپیدان با رویکرد اکولوژیک

(منبع: نگارندگان، ۱۴۰۲)

محاسبهٔ درجهٔ مطلوبیت گزینه‌ها

در این بخش، براساس روابط ۳-۱۲ و ۳-۱۳ درجهٔ مطلوبیت مثبت (K^+) و منفی (K^-) گزینه‌ها محاسبه می‌شود. بر این اساس، ابتدا جمع اعداد سطر AAI و AI در ماتریس وزن‌دار محاسبه می‌کنیم و به ترتیب S_{aa} و S_a نامیده می‌شود سپس درجه مطلوبیت مثبت هر گزینه (S_i) برابر با جمع هر سطر آن گزینه تقسیم بر مقدار S_a و درجهٔ مطلوبیت منفی هر گزینه برابر با جمع هر سطر آن گزینه تقسیم بر مقدار S_{aa} . نتایج به‌صورت خلاصه در جدول (۱۱) نیز آورده شده است.

جدول ۱۱. درجهٔ مطلوبیت گزینه‌ها

	Si	-K	+K
AAI	۰.۸۲۰		
S1	۰.۹۴۳	۱.۱۴۹	۰.۹۴۳
S2	۰.۹۵۸	۱.۱۶۸	۰.۹۵۸
S3	۰.۹۱۵	۱.۱۱۶	۰.۹۱۵
S4	۰.۹۸۹	۱.۲۰۶	۰.۹۸۹
S5	۰.۹۳۳	۱.۱۳۷	۰.۹۳۳
AI	۱.۰۰۰		

(منبع: یافته های پژوهش،۱۴۰۲)

تعیین عملکرد مطلوب گزینه‌ها

در این بخش، با استفاده از رابطهٔ ۳-۱۱ عملکرد مطلوب هر گزینه محاسبه می‌شود اما قبل از آن باید با استفاده از روابط ۳-۱۳ و ۳-۱۴ عملکرد مطلوب مثبت و منفی هر گزینه به‌دست آید. در ادامه نتایج حاصل به‌صورت خلاصه در جدول (۱۲) آورده شده است.

جدول ۱۲. درجهٔ عملکرد مطلوب گزینه‌ها

معیارها	F(k-)	F(k+)	F(k)	رتبه
عملکردی(S1)	۰.۴۵۱	۰.۵۴۹	۰.۶۸۱	۴
کالبدی(S2)	۰.۴۵۱	۰.۵۴۹	۰.۶۸۸	۳
محیط زیست(S3)	۰.۴۵۱	۰.۵۴۹	۰.۶۹۹	۲
اجتماعی- فرهنگی(S4)	۰.۴۵۱	۰.۵۴۹	۰.۶۶۸	۵
اقتصادی(S5)	۰.۴۵۱	۰.۵۴۹	۰.۷۲۲	۱

(منبع: یافته های پژوهش،۱۴۰۲)

با توجه به جدول(۱۲) می‌توان گفت از بین شاخص‌های تأثیرگذار بر شاخص‌های ساماندهی فضایی- مکانی گردشگری در محور یاسوج-سپیدان با رویکرد اکولوژیک، شاخص اقتصادی، محیط زیست و کالبدی فضایی رتبهٔ اول تا سوم را به خود اختصاص دادند که بیشترین تأثیر را بر ساماندهی فضایی- مکانی گردشگری در محور یاسوج-سپیدان خواهند داشت. همچنین شاخص اجتماعی در پایین‌ترین سطح قرار گرفته و از نظر کارشناسان اهمیت بسیار کمی را به خود اختصاص داده‌است بنابراین نیازمند توجه زیادی می‌باشد.

نتیجه‌گیری

ساماندهی مکان یکی از مؤلفه‌های اساسی توسعهٔ پایدار به‌حساب می‌آید و محتوای اصلی آن بر ایجاد تعادل میان ابعاد اقتصادی توسعه، ابعاد کالبدی و محیط زیست است و بر پذیرش مسئولیت درمقابل نیازها و خواسته‌های نسل-

های آینده استوار است. ساماندهی فضایی- مکانی با دو هدف اصلی بهینه‌کردن مکان‌ها و همچنین ساماندهی کارکردها و فعالیت‌ها صورت می‌گیرد. از طرفی دستیابی به موفقیت در مدیریت و توسعهٔ گردشگری، مستلزم برنامه-ریزی مناسب و هدفمند جهت ساماندهی فضایی و مکانی محدوده‌های دارای قابلیت توسعهٔ گردشگری است؛ چراکه در موضوع توسعه و ساماندهی گردشگری در یک محدوده، بدون برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری و همچنین توجه به ویژگی‌های اجتماعی- فرهنگی و اقتصادی آن محدوده، اغلب دچار مشکلات اجتماعی و زیستی خواهد شد. در این راستا بهره‌گیری از رویکرد اکولوژیکی در توسعهٔ گردشگری تحت عنوان اکوتوریسم در مناطق حفاظت‌شده به‌عنوان سازوکاری برای خودگردانی مالی، پشتوانه‌ای برای حفاظت و ابزاری برای تسهیل مدیریت این مناطق محسوب می-شود؛ از این‌رو شناسایی شاخص‌های ساماندهی مناطق مناسب جهت گسترش اکوتوریسم در مناطق حفاظت‌شده به‌منظور حفظ چشم‌انداز اکولوژیکی که سبب رسیدن به توسعهٔ پایدار منابع طبیعی می‌شود از اهمیت به‌سزایی برخوردار است. با توجه به اهمیت و نقش اکوتوریسم در ساماندهی و توسعهٔ گردشگری، در این پژوهش به شناسایی و اولویت‌بندی شاخص‌های ساماندهی فضایی گردشگری در محور یاسوج –سپیدان با رویکرد اکولوژیک پرداخته‌شد. در پژوهش حاضر با استفاده از روش چندمعیارهٔ مارکوس امتیاز نهایی شاخص‌های تأثیرگذار بر ساماندهی فضایی گردشگری در محور یاسوج-سپیدان با رویکرد اکولوژیک محاسبه شده‌است. این مقدار برای شاخص اقتصادی(۰/۷۲۲)، شاخص محیط زیست(۰/۶۹۹)، شاخص کالبدی(۰/۶۸۸)، شاخص عملکردی(۰/۶۸۱) و شاخص اجتماعی(۰/۶۶۸) به‌دست آمده است. نتایج امتیاز نهایی روش مارکوس نشان‌می‌دهد که بیشترین امتیاز به شاخص اقتصادی و کمترین امتیاز به شاخص اجتماعی- فرهنگی تعلق داشته است. همچنین نتایج نشان‌داد که ساماندهی فضایی گردشگری در محور یاسوج-سپیدان با رویکرد اکولوژیک، بدون تمهیدات و زیرساخت‌های لازم، پیامدهایی را در بخش‌های مختلف گردشگری در محور یاسوج-سپیدان، به همراه داشته است.از جمله، علی‌رغم این‌که این محدوده دارای ظرفیت و پتانسیل های گردشگری است اما پیشرفت مباحث گردشگری در این منطقه متناسب با موقعیت و توانمندی‌های آن نیست و با توجه به این‌که این محور به‌عنوان منطقهٔ ویژهٔ گردشگری معرفی‌شده است، برنامه‌هایی برای توسعهٔ زیرساخت‌های گردشگری آن در دستور کار قرار نگرفته است. با توجه به این امر، ساماندهی کاربری‌های عمومی و مکان‌های اقامتی، سرمایه‌گذاری، ایجاد اشتغال از رهیافت‌های سازندهٔ گردشگری با رویکرد اکولوژیک پایدار به‌شمار می‌آیند که با هدف بهبود کیفیت فضاهای گردشگری و برآوردن نیازهای مختلف گردشگران صورت می‌پذیرد. نتایج این پژوهش نشان‌می‌دهد که محور یاسوج-سپیدان از قدرت جذب بالای گردشگر برخوردار است. نتایج این پژوهش با تحقیقات موداسیر و همکاران(۲۰۲۰)، هاکیم و همکاران (۲۰۱۸)، جهان‌تیغ‌مند و همکاران(۱۴۰۲)، حمصیان اتفاق و همکاران(۱۳۹۹) و خیرالدین و عباسپور کالمرزی(۱۳۹۸) همسو می‌باشد؛ از این جهت که در نتایج مطالعات ذکرشده به شاخص‌های اقتصادی ، محیط زیست و کالبدی اشاره شده است و همچنین نتایج این پژوهش با آنجسا و همکاران(۲۰۲۳)، آبتاهی و همکاران(۲۰۲۳)، چاودهری و همکاران(۲۰۲۲) از آن جهت که به بررسی نقش مشارکت مردم و مدت اقامت مردم می‌پردازد ناهمسو می‌باشد و با پژوهش‌های گانزالس فانسکا (۲۰۱۲) و حمصیان اتفاق و همکاران(۱۳۹۹) که به بررسی چالش های گردشگری با رویکرد اکولوژیک می‌پردازند ناهمسو است. در خصوص عوامل مؤثر بر ساماندهی‌فضایی‌گردشگری با رویکرداکولوژیک‌ناهمسو می‌باشد.

پیشنهادها

در جهت بهبود و کیفیت نقاط و جاذبه‌های گردشگری محور یاسوج- سپیدان موارد زیر پیشنهاد می‌شود:

- استفاده از درآمدهای گردشگری منطقه جهت بهسازی و حفاظت جاذبه‌های طبیعی این محور.
- ارتقای وضعیت کالبدی و مناسب‌کردن زیر ساخت‌های حمل‌ونقل، جاده‌ها، پل‌ها جهت حضور گردشگران.
- ایجاد تنوع در فضاها و اماکن طبیعی در محور یاسوج- سپیدان برای جذب گردشگران.
- حفظ منابع موجود انسانی و طبیعی گردشگری.
- بهبود ارائهٔ خدمات بین راهی مناسب و نظارت بر آن‌ها.
- تهیهٔ طرح ویژه برای محور گردشگری یاسوج- سپیدان با تأکید بر ظرفیت‌های بالقوهٔ طبیعی.
- توسعهٔ کمی و کیفی اماکن و تأسیسات برای افزایش رفاه گردشگران.
- شناساندن جاذبه‌های محور گردشگری یاسوج- سپیدان از طریق رسانه‌ها، روزنامه، مجلات و ... .

منابع

افراخته، حسن؛ خدائی، بهرامعلی. (۱۳۹۰). ساماندهی گردشکری در تفرجگاه‌های پیراشهری هماهنگ با ظرفیت تحمل محیطی، نشریهٔ تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، ۱۱ (۲۰) ، ۶۹-۸۸ .

http://jgs.khu.ac.ir/article-1-596--fa.html

توکلی‌نیا، جمیله؛ متکان، علی‌اکبر؛ صرافی، مظفر؛ بوربوری، فائزه. (۱۳۹۷). ارزیابی تناسب مکانی برای توسعهٔ اکوتوریسم در منطقهٔ رودبار، قصران و لواسانات با استفاده از روش «OWA» با کمیت‌سنج‌های فازی، مجلهٔ برنامه‌ریزی و توسعهٔ گردشگری، دانشگاه مازندران، سال هفتم، شمارهٔ ۲۶، ۹۵-۶۸.

doi: 10.22080/jtpd.2018.2042

جهان‌تیغ‌مند، سمیه؛ زینی‌وند، یاسین؛ موسوی ندوشن؛ سیدمعین. (۱۴۰۲). ساماندهی فضای- مکانی حاشیهٔ رودخانه‌های شهری بارویکرد توسعهٔ گردشگری (نمونهٔ موردی: شهرستان پلدختر)، نشریهٔ تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، ۲۳ (۶۸)،۴۳-۶۰.

http://jgs.khu.ac.ir/article-1-3394-fa.html

جوزی، سیدعلی؛ مرادی مجد، نسرین؛ ملک میرزایی، فائزه. (۱۳۹۷). ارزیابی توان اکولوژیکی شهرستان دهلران به‌منظور استقرار کاربری توسعهٔ اکوتوریسم، پژوهش‌های محیط‌زیست، انجمن ارزیابی محیط زیست ایران، ۹(۱۸)، ۲۷-۴۰.

DOR. 20.1001.1.2008921.1397.9.18.4.3

حمصیان اتفاق، سمیه؛ کلانتری خلیل‌آباد، حسین؛ میره‌ای، محمد. (۱۳۹۹). ارزیابی عملکرد مدیریت اکوتوریسم با تأکید بر بافت‌های اکولوژیک شهری (مطالعهٔ موردی: منطقهٔ ۹ شهرداری اصفهان)، جغرافیایی فضای گردشگری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ملایر، ۹(۳۵):۳۳-۴۶.

SID. https://sid.ir/paper/380949/fa

خیرالدین، رضا؛ عباسپور کالمرزی، محمد. (۱۳۹۸). الگوی توسعهٔ گردشگری اکولوژیک مناطق کوهستانی صعب‌العبور در بستر زیرساخت کهن شبکهٔ ریلی (محور مطالعه: مسیر ریلی تهران-مازندران)، فصلنامهٔ برنامه‌ریزی توسعهٔ شهری و منطقه‌ای، دانشگاه علامه طباطبایی، ۴(۹)، ۱-۳۶.

doi: 10.22054/urdp.2021.58483.1285

ملکی، سعید؛ علیزاده، هادی؛ کاملی‌فر، محمدجواد. (۱۳۹۹). تحلیلی بر الگوهای پایداری گردشگری شهری در شهر اهواز، مطالعات مدیریت گردشگری، دانشگاه علامه طباطبایی، شماره ۴۹، ۲۰۱-۱۸۱.

doi: 10.22054/tms.2020.11050

تاجمیری رستمی، فرزاد؛ فرهادی، فرهاد. (۱۴۰۰). انتخاب تأمین‌کنندۀ تاب‌آور با استفاده از روش جدید تصمیم‌گیری چند معیاره، اندازه‌گیری و رتبه‌بندی مطابق با راه حل سازشی (مارکوس)، اندیشۀ آماد، معاونت آماد و پشتیبانی ناجا، ۲۰(۷۹)، ۱۶۹-۱۹۳.

SID. https://sid.ir/paper/952862/fa

References

Abtahee M, Islam AA, Haque MN, Zonaed H, Ritu SM, Islam SMI, Zaman A. (2023) Mapping Ecotourism Potential in Bangladesh: The Integration of an Analytical Hierarchy Algorithm and Geospatial Data. Sustainability; 15(15):11522.

https://doi.org/10.3390/su151511522.

Angessa, A.T, Lemma, B, Yeshitela, K, Endrias, M., (2022) Community perceptions towards the impacts of ecotourism development in the central highlands of Ethiopia: the case of Lake Wanchi and its adjacent landscapes, 8(2), pp.2-13.

https://www.cell.com/heliyon/fulltext/S2405-8440 (22)00212-2.

Baggio, R., (2019). Measuring Tourism: Methods, Indicators, and Needs. ©Springer International Publishing AG, part of Springer Nature 2019 E. Fayos-Solà, C. Cooper (eds.),The Future of Tourism.

https://doi.org/10.1007/978-3-319-89941-1_13.

Boukley, R. (2012). Sustainable tourism: Research and reality. Annals of Tourism Research, 39, 528-546.

https://doi.org/10.1016/j.annals.2012.02.003

Brandt, J.S. Buckley, R.C.(2018), A global systematic review of empirical evidence of ecotourism impacts on forests in biodiversity hotspots, Current Opinion in Environmental Sustainability, Volume 32, Pp.112-118.

https://doi.org/10.1016/j.cosust.2018.04.004.

Buckley, R (2011) A Review of "Ecotourism: Perspectives and Experiences", Tourism Geographies, 13:4, 578-579.

https://doi.org/10.1080/14616688.2011.587829.

Buckley, R. (2009) Evaluating the net effects of ecotourism on the environment: A framework, first assessment and future research. J. Sustain. Tour, 17, 643–672.

https://doi.org/10.1080/09669580902999188

Bulatović J., Rajović G.(2015), Applying Sustainable Tourism Indicators to Community-based Ecotourism Village Eco-katun Štavna, in: European, Journal of Economic Studies, vol. 16, 2015, no. 2, p. 309-330.

DOI:10.13187/es.2016.16.309

Wondirad, A (2019) Does ecotourism contribute to sustainable destination development, or is it just a marketing hoax? Analyzing twenty-five years contested journey of ecotourism through a meta-analysis of tourism journal publications, Asia Pacific Journal of Tourism Research, 24(11), pp. 1047-1065.

https://doi.org/10.1080/10941665.2019.1665557.

Castellani V., Sala S. (2010), Sustainable performance index for tourism policy development, in: Tourism Management, vol. 31, 2010, no. 6, p. 871-880.

https://doi.org/10.1016/j.tourman.2009.10.001

Chaudhary, S.; Kumar, A.; Pramanik, M.; Negi, M.S. (2022) Land evaluation and sustainable development of ecotourism in the Garhwal Himalayan region using geospatial technology and analytical hierarchy process. Environ. Dev. Sustain, 24, 2225–2266.

https://link.springer.com/article/10.1007/s10668-021-01528-4

Dangi, T.B. and Tazim, J., (2018). An Integrated Approach to "Sustainable Community-Based Tourism". Sustainability, v. 8, 475 p.

doi:10.3390/su8050475

Gigović, L., Pamučar, D., Lukić, D., & Marković, S., (2016), GIS-Fuzzy DEMATEL MCDA model for the evaluation of the sites for ecotourism development: A case study of "Dunavski ključ" region, Serbia, Land Use Policy, 58, 348-365.

https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2016.07.030.

Gúčik M., Marciš M. (2017), Sustainable tourism development in the Tatra National park, in: Ekonomika i środowisko, 2(61), p. 76-87.

https://www.ekonomiaisrodowisko.pl/journal/article/view/266

Gutiérrez, J., García-Palomares, J.C., Romanillos, G. and Salas-Olmedo, M.H., (2017). The eruption of Airbnb in tourist cities: Comparing spatial patterns of hotels and peer-to-peer accommodation in Barcelona. Tourism Management, v. 62, p. 278-291.

https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.05.003

Janusz, G. K. & Bajdor, P., (2013), Towards to Sustainable Tourism Framework, Activities and Dimensions. Procedia Economics and Finance, 6, 523- 529.

https://doi.org/10.1016/S2212-5671(13)00170-6.

Kiper, T. (2013). Role of Ecotourism in Sustainable Development. InTech.

doi: 10.5772/55749

Leite, E.; Mota, L.; Lousada, S.; Leite, A. (2022) Standardized Reading of Sustainable Tourism Indicators for Ultraperipheral Regions. Sustainability, 14(21), pp.3-15.

https://www.mdpi.com/2071-1050/14/21/14076

Lima Santos, L.; Cardoso, L.; Araújo-Vila, N.; Fraiz-Brea, J.A. (2020) Sustainability Perceptions in Tourism and Hospitality: A Mixed-Method Bibliometric Approach. Sustainability, 12, pp.52-88.

https://doi.org/10.3390/su12218852

Maitland, R., (2016). Everyday tourism in a world tourism city: Getting backstage in London.Asian Journal of Behavioural Studies, v. 1(1), p. 13-20.

DOI: https://doi.org/10.21834/ajbes.v1i1.16

Mearns, K. (2015), Applying Sustainable Tourism Indicators to Community-Based Ecotourism Ventures in Southern Africa, in: Athens Journal of Tourism, vol. 2, no. 3, p. 179-194.

https://www.athensjournals.gr/tourism/2015-2-3-4-Mearns.pdf

Mudasir, N, Ghausee, S, Stanikzai, H.R, (2020). A Review of Ecotourism and Its Economic, Environmental and Social Impact, Journal of emerging technologies and innovative research, 7(8), PP.1738-1743.

https://www.ajhtl.com/uploads/7/1/6/3/7163688/article_10_12_3_939-956.pdf

Osmana, T., Shawb, D., Kenawya, E.,(2018), Examining the extent to which stakeholder collaboration during ecotourism planning processes could be applied within an Egyptian context,Land Use Policy, 78, Pp. 126–137.

https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2018.06.043

Oyola, M., Blancas, F., González, M. & Caballero, R. (2012). Sustainable tourism indicators as planning tools in cultural destinations. Ecological Indicators, 18, 659-675.

https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2012.01.014

Sahani, N.(2020). Application of analytical hierarchy process and GIS for ecotourism potentiality mapping in Kullu District, Himachal Pradesh, India. Environ. Dev. Sustain, 22, 6187–6211.

https://link.springer.com/article/10.1007/s10668-019-00470-w

Seifi, F.; Ghobadi, G.R.J. (2017), The Role of Ecotourism Potentials in Ecological and Environmental Sustainable Development of Miankaleh Protected Region. Open J. Geol, 7, 478–487.

doi: 10.4236/ojg.2017.74033.

Sethy, M.K & Senapati. A.K (2023) Perceptions towards ecotourism practice and the willingness to pay: Evidence from Chilika coastal wetland ecosystem, Odisha. International Journal of Geoheritage and Parks, 11(3), pp. 497-513.

https://doi.org/10.1016/j.ijgeop.2023.08.001

Shannon, G.; Larson, C.L.; Reed, S.E.; Crooks, K.R.; Angeloni, L.M. (2017) Ecological Consequences of Ecotourism for Wildlife Populations and Communities. In Ecotourism's Promise and Peril; Springer: Cham, Switzerland,15(7); pp. 29–46.

https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-58331-0_3

Simcock, T., & Smith, D. (2016). The bedroom boom: Airbnb and London. Manchester, UK: Residential Landlords Association.

https://www.researchgate.net/profile/Tom-Simcock/publication/307476634_The_Bedroom_Boom_Airbnb_and_London/links/57c6922e08ae28c01d4dabd1/The-Bedroom-Boom-Airbnb-and-London.pdf

Torres, D. A., Lopez, P.F. (2014), Measuring sustainable tourism at the municipal level, in: Annals of Tourism Research, vol. 49, p. 122-137.

https://doi.org/10.1016/j.annals.2014.09.003

Zacarias D.A. & Loyola R. (2017), How ecotourism affects human communities.in: Ecotourism's Promise and Peril. International Publishing, Rio de Janeiro, 133-151.

https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-58331-0_9